⌈Araştırma Makalesi / Research Article⌋

Kastamonu Eğitim Dergisi
Kastamonu Education Journal
Eylül 2019 Cilt:27 Sayı:6
kefdergi.kastamonu.edu.tr

**Başvuru Tarihi/Received:** 19.08.2018
**Kabul Tarihi/Accepted:** 17.02.2019
**DOI:** 10.24106/kefdergi.3299

# Müzelerin Eğitimsel İşlevine ve Kullanımına İlişkin Müze Uzmanlarının Görüşleri[1]

# Opinions of Museum Experts Regarding Educational Function and Use of Museums

**Galip ÖNER[2], Fatih Oğukağan UYAR[3], Demet ÖNER[4]**

## Öz

TUİK'in verilerine göre Türkiye'de 2010 yılında 185'i devlet, 149'u özel olmak üzere toplam müze sayısı 334 iken bu rakam 2017 yılında 199'u devlet, 239'u özel olmak üzere toplamda 438'e ulaşmıştır. Bununla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın verileri de Türkiye'de artan müze sayısıyla birlikte ziyaretçi sayısında da önemli bir artış olduğunu göstermektedir. Nitekim bu verilere göre 2000 yılında 6.887.344 olan müze ziyaretçi sayısı nispeten devamlı bir artış göstererek 2018 yılı itibariyle 28.169.615 kişiye ulaşmıştır. Tüm bu gelişmelerden hareketle araştırmanın amacı Türkiye'de müzelerin eğitimsel işlevine, kullanımına ve genel olarak müzelere ilişkin müze uzmanlarının düşüncelerini anlamak, anlamlandırmak ve değerlendirmektir.

Araştırma Türkiye'nin farklı şehirlerindeki özel ve devlet müzelerinde görev yapmakta olan 12 müze uzmanıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma, nitel araştırma deseniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan görüşme yoluyla edinilmiştir. Verilerin analizinde ise nitel veri analiz yaklaşımlarından tümevarımsal analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türkiye'de özel müzeler başta olmak üzere müzelerin eğitimsel faaliyetlerinin artış gösterdiği ancak özellikle okul gruplarının yaptıkları müze ziyaretlerinin öğretmen, öğrenci ve müze uzmanlarından kaynaklı birtakım nedenlerce yeterince verimli geçmediği tespit edilmiştir. Verimli bir müze ziyareti için ise ziyaretçilerin müze ve içeriği hakkında ziyaret öncesinde bir ön hazırlık yapması gerektiği ve MEB'in müzeler ile yeterince iş birliği içerisinde olmadığı ortaya çıkmıştır.

***Anahtar Kelimeler:*** eğitim, müze, müze uzmanı, müze eğitimi

## Abstract

According to the Turkish Statistical Institute (TUİK), while in 2010 the total number of museums in Turkey was 334, 185 of which were state and 149 were private, in 2016 the total number reached 417, 193 of which were state and 224 were private. At the same time, the figures of the Ministry of Culture and Tourism show that with the growing number of museums in the country the number of visitors increases significantly. Thus, according to these figures, the number of museum visitors, which was 6.887.344 in 2000, has risen to 28.454.284 as of 2015 with a constant increase. The purpose of the study is to understand, to interpret and evaluate the opinions of museum experts regarding generally museums and the educational function, use of the museums in Turkey.

This research was carried out with the participation of 13 museum experts working in private and state museums in different cities of Turkey. The research was designed as qualitative research pattern. Data obtained from the study were acquired through interview, one of the qualitative data collection methods. In the analysis of the data, such approach of the qualitative data analysis as inductive analysis was used. As a result of the research, it was ascertained that particularly private museums have shown an increase in educational activities, but due to the fact that they were visited by teachers, students and museum experts, these visits were not quite productive; and in order to make visits to museums more efficient, it is required to provide preliminary information regarding the museum and its contents. Thus the results, that the Ministry of Education has not been sufficiently collaborating with the museums, have been achieved.

***Keywords:*** education, museum, museum expert, museum education

1. Bu çalışma 4-6 Mayıs 2017 tarihlerinde Anadolu Üniversitesi'nde gerçekleştirilen VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda özet olarak sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

2. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Kayseri, Turkey; http://orcid.org/0000-0001-5683-1127
3. Bilim Uzmanı, Ankara, Turkey; https://orcid.org/0000-0003-1551-4218
4. Bilim Uzmanı, Kayseri, Turkey; https://orcid.org/0000-0002-0186-9838

**Atıf / Citation:** Öner, G., Uyar, F. O., & Öner, D. (2019). Müzelerin Eğitimsel İşlevine ve Kullanımına İlişkin Müze Uzmanlarının Görüşleri. *Kastamonu Education Journal, 27*(6), 2439-2457. doi:10.24106/kefdergi.3299

# Extended Abstract

For thousands of years Anatolia has hosted dozens of civilizations and nowadays contains within itself a unique historical and cultural heritage that many countries do not obtain. The first traces of the Turkish museum in Turkey, which geography the famous historian Herodotus defined as the most beautiful geography under the sky that has the best climate in the world, are observed in the area where ancient Konya was located in the Seljuk period (13th century). The artefacts belonging to different periods are exhibited in a regular way around the fortification walls (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2018). The first museum activity in Turkey in real terms started with the Mecma-ı Âsâr-ı Atika (Collection of Antiquities), which in 1846 was gathered by Fethi Ahmet Pasha at the Hagia Irene Church in Istanbul and formed the basis of Istanbul Archaeological Museums. With the expansion of this collection, in 1869 the first museum of the Ottoman Empire was established under the name of Müze-i Hûmâyun and a new era in Turkish museology began when Osman Hamdi Bey was appointed as the head of this museum in 1881. In the beginning, the museum activities were carried out in order to collect and protect the works of art and to prevent their abduction abroad, later when museums were opened to the public, the educational function was mobilised. With the 21st century, the museums have entered the process of modernization by leaving behind the classical museum concept. According to Karadeniz (2014), in this century "the museums have adopted the new museology approach for all segments of society, which will be aimed at increasing active audience by organizing presentations based on intensive mass media contacts, training programs and social activities. With this concept introduced as postmodern museology, the museum is determined as an institution that freely discusses and interprets each subject, exhibits it by means of interactive presentation techniques and under the same roof brings together visitors with different accumulations and interests. According to the definition in the Statute of the ICOM (The International Council of Museums), a museum is a permanent non-profit institution in the service of society and of its development, open to the public, which acquires, conserves, researches, communicates and exhibits, for purposes of study, education, enjoyment, the tangible and intangible evidence of people and their environment. As it is emphasized in the definition, the educational function of the museums has become more important in the international arena especially in recent years, and it is observed that this process will continue ın the future. Museums in our country show significant improvements in terms of both quality and quantity. According to the Turkish Statistical Institute (TurkStat), while in 2010 the total number of museums in our country was 334, 185 of which were state and 149 were private, in 2015 the total number reached 409, 193 of which were state and 216 were private. On the other hand, the figures of the Ministry of Culture and Tourism show that with the growing number of museums in the country the number of visitors increases significantly. Thus, according to these figures, the number of museum visitors, which was 6.887.344 in 2000, has risen to 28.454.284 as of 2015 with a constant increase. The purpose of the study is to understand, to interpret and evaluate the opinions of museum experts regarding the educational function and use of the museums in our country.

This research was carried out with the assistance of 13 museum experts working in private and state museums in different cities of our country. The work was designed with the help of Qualitative Research pattern. In the research, phenomenology was used from qualitative research methods. The purpose of phenomenology is to describe and understand the essence of lived experiences of individuals who have experienced a particular phenomenon (Lichtman, 2013). Data obtained from the study were acquired through interview, one of the qualitative data collection methods. In the analysis of the data, such approach of the qualitative data analysis as inductive (content) analysis was used. In this study, conventional content analysis, which is one of the three content analysis approaches described by Sahnnon (2005), was used to obtain the coding categories directly from the text (cite. Lichtman, 2013). As a result of the research, it was ascertained that particularly private museums have shown an increase in educational activities, but due to the fact that they were visited by teachers, students and museum experts, these visits were not quite productive; and in order to make visits to museums more efficient, it is required to provide preliminary information regarding the museum and its contents. Thus the results, that the Ministry of Education has not been sufficiently collaborating with the museums, have been achieved.

## 1. Giriş

Anadolu, binlerce yıldan bu yana onlarca uygarlığa ev sahipliği yapmış ve günümüzde birçok ülkenin sahip olmadığı eşsiz bir tarihi ve kültürel mirası bünyesinde barındırmaktadır. Ünlü tarihçi Heredot'un "gök kubbenin altındaki en güzel coğrafya, yeryüzünün en güzel iklimine sahip" olarak tanımladığı anadolu coğrafyasında Türk müzeciliğinin ilk izleri, Selçuklu Dönemi'nde (13.yy) eski Konya'nın bulunduğu höyüğü çevreleyen sur duvarlarının etrafına çeşitli dönemlere ait eserlerin nizami bir şekilde dizilmesi ile karşımıza çıkmaktadır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2018). Türkiye'de müzecilik faaliyetlerinin temeli 1846 yılında Fethi Ahmet Paşa tarafından İstanbul'da Aya İrini Kilisesi'nde toplanan ve günümüzde İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin temelini de oluşturan Mecma-ı Âsâr-ı Atika (Eski Eserler Koleksiyonu) ile başlamıştır. Bu koleksiyonun geliştirilmesiyle birlikte 1869 yılında Müze-i Hûmâyun adıyla, gerçek anlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk müzesi kurulmuş ve 1881 yılında bu müzenin başına Osman Hamdi Bey'in getirilmesiyle birlikte Türk müzeciliğinde yeni bir dönem başlamıştır (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2018). Başlangıçta ülkedeki eserlerin yurtdışına kaçırılmasını engellemek amacıyla eserlerin toplanması ve korunması yönünde yürütülen müze faaliyetleri, müzelerin halka açık ziyaretlere açılmasıyla birlikte dolaylı olarak eğitim işlevini de ortaya çıkarmıştır. Türk müzeciliğinin başlangıcını oluşturan 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleştirilen yönetimsel ve yasal düzenlemelerle eski eserlerin yurt dışına çıkarılması engellenmiş, Türk kazıları başlatılmış, kazılardan elde edilen eserler İstanbul'daki müzede toplanmaya başlamış ve oluşan bu koleksiyonla birlikte müzecilikle ilgili bilimsel faaliyetler de giderek hız kazanmıştır (Özkasım ve Ögel, 2005).

20. yüzyıl, Türkiye'de müzecilik faaliyetlerinin kurumsallaşma çalışmalarının hız kazandığı ve önemli aşamalar kaydettiği bir dönem olmuştur. Müzecilik, Cumhuriyet dönemine kadar birkaç kişinin bireysel çabalarıyla ilerleyen ve bilinçli bir politikanın olmadığı görülen bir alan iken, Cumhuriyet dönemi ile birlikte müzelere verilen önem artmış, müzecilik faaliyetlerine ilişkin yasal zeminler oluşturulmuş, birçok ilde devlet müzeleri kurulmuş ve devlet destekli birçok kazı çalışması yapılmıştır (Ata, 2002). 21. yüzyıl ile birlikte müzeler artık klasik müze anlayışını geride bırakarak çağdaşlaşma sürecine girmiştir. Karadeniz'e (2014: 405) göre bu yüzyılda müzeler; "toplumun bütün kesimleri için, yoğun kitle iletişimine dayanan sunumlar, eğitim programları ve sosyal etkinlikler düzenleyerek aktif izleyicilerini artıracakları 'yeni müzecilik' anlayışını benimsemiştir. Postmodern müzecilik olarak da yorumlanan bu anlayışla müze, her konuyu özgürce tartışıp yorumlayan, interaktif sunum teknikleriyle sergileyen ve farklı birikim ve ilgilere sahip izleyicileri aynı çatı altında buluşturan bir kurum" olarak tanımlanmaktadır. ICOM'un (Uluslararası Müzeler Konseyi, 2007) tüzüğünde geçen tanıma göre müze, toplumun ve onun gelişiminin hizmetinde, kamuya açık, eğitim, çalışma ve haz amacıyla insanlığın ve etrafındakilerin somut ve soyut mirasını toplayan, muhafaza eden, araştıran, ileten ve sergileyen, kar amacı gütmeyen kalıcı bir kuruluştur. Tanımda da vurgulandığı üzere müzelerin eğitimsel işlevi, uluslararası alanda özellikle son yıllarda daha da önemli bir hale gelmiştir. Müzelerin gerek toplumsal gerekse eğitimsel işlevi nedeniyle müzelere olan ilgi her geçen yıl artmaya devam etmektedir.

Dünya'daki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de müzeler hem nicelik hem de nitelik bakımından önemli gelişmeler göstermektedirler. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TUİK, 2018) verilerine göre Türkiye'de 2010 yılında 185'i devlet, 149'u özel olmak üzere toplam müze sayısı 334 iken bu rakam 2018 yılında 199'u devlet, 239'u özel olmak üzere toplamda 438'e ulaşmıştır. Bununla birlikte Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018) verileri de Türkiye'de artan müze sayısıyla birlikte ziyaretçi sayısında da önemli bir artış olduğunu göstermektedir. Nitekim bu verilere göre 2000 yılında 6.887.344 olan müze ziyaretçi sayısı nispeten devamlı bir artış göstererek 2015 yılı itibariyle 28.454.284 kişiye ulaşmıştır. 2016 yılında ise Türkiye'de yaşanan darbe teşebbüsü nedeniyle bu rakam 17.521.316 kişiye gerilemiş, 2017 yılında ise tekrar bir ivme kazanarak 20.509.746 kişiye, 2018 yılında ise 28.169.615 kişiye ulaşmıştır (DÖSİM, 2017). 2019 yılı ise Japonya ve Rusya'da "Türkiye Turizm Yılı" ilan edilmiş ve bu gelişmenin etkisiyle bu rakamın daha da artacağı beklenmektedir. 30 milyona yaklaşan ziyaretçilerin profilleri (öğrenci, yerli turist, yabancı turist vb.) de değişkenlik göstermektedir. Bu ziyaretçilerin önemli bir kısmını öğrenciler oluşturmaktadır (bkz. Gürel, 2013). Bu ziyaretler bireysel olabildiği gibi okul ve sınıf etkinlikleri kapsamında da yapılabilmektedir.

Müzeler, tarihi mekânlar ve örenyerleri gibi tarihsel öneme sahip mekânlar öğretimin vazgeçilmez unsurlarındandır. Çünkü tarihi yerlerin anlatacağı güçlü ve etkileyici hikâyeleri bulunmaktadır. Geçmişin görgü tanıkları olarak bu mekânlar, tarihi şekillendiren olayları ve bu durum ve sorunlarla karşı karşıya kalan insanları hatırlamamıza yardımcı olurlar. Tarihi yerler öğrencilere geçmişteki olayların neden ve nasıl meydana geldiğini anlama ve özel bir empatik anlayış oluşturma yeteneği ile çeşitli materyaller ve aktiviteler sayesinde sınıfa gerek kalmadan yerinde öğrenme için hem öğrencilere hem de öğretmenlere çeşitli olanaklar sağlar. Tarihi yerler öğrencilerin bilgilerinin yanı sıra becerilerini de geliştirmeye yardımcı olur. Bu bağlamda öğrenciler, gözlem yapmayı, gerçekleri bulmayı, karşılaştırmayı, sentez ve analiz yapmayı, kanıtları değerlendirmeyi, hipotez geliştirmeyi ve sonuç çıkarmayı öğrenir." (National Park Service, 2015'ten akt. Avcı ve Öner, 2015). Tarihi yerler bilgi ve beceri kazandırmakla birlikte aynı zamanda mekânın yapısına ve

içeriğine göre değişmekle beraber bireyler üzerinde birtakım değerleri kazandırdığı da bilinmektedir (Meydan ve Akkuş, 2014; Öner ve Çengelci Köse, 2017). Eğitim ve öğretim sürecinde müze ve tarihi yerlerden yaralanmanın önemine ilişkin birçok çalışma yapılmıştır (Boland ve Metcalf, 1993; Hooper-Greenhill, 1999; Ata, 2002; Nuzzacı, 2006; Yeşilbursa, 2008; Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009; Filiz, 2010; Marcus ve Levine, 2011; Yılmaz ve Şeker, 2011; Çalışkan ve Çerkez, 2012; Egüz ve Kesten, 2012; Akkuş ve Meydan, 2013; Karadeniz ve Okvuran, 2014; Wylder, Lerner ve Ford, 2014; Seligmann, 2014; Avcı ve Öner, 2015; Clark, Ensminger, Incandela ve Moisan, 2016). Bu çalışmalar ise daha çok derleme, öğrenci ve öğretmen adaylarıyla yapılmış çalışmalardır. Ancak müze ve tarihi mekânlarda eğitim öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahip olan müze uzmanlarıyla yapılan çalışmalar ise oldukça sınırlıdır (Aktekin, 2008, Karadeniz, 2014, Türkmeni Zengin ve Kahraman, 2018). Oysaki müze uzmanları müzelerin birçok faaliyetinin yanında eğitim faaliyetlerinden sorumlu olan personellerdir. Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği'ne (1990) göre müze uzmanı, müzede görevli arkeolog ve müze araştırmacılarının tümünü kapsamaktadır. Aynı yönetmeliğe göre müze uzmanlarının bazı görevleri ise şu şekilde belirtilmiştir:

> *"Taşınmaz kültür varlıklarının korunmasını, tanıtılmasını, yayınlanmasını, kontrolünü sağlar; kazı ve araştırmalarda heyet üyeliği veya temsilciliği yapar; müze müdürünün görevlendirilmesi ile ilmi araştırma yapanlara, özel ziyaretçilere müzede rehberlik eder; define arama isteklerinde yer tetkiki yapar, izin verilen define kazılarında bakanlığı temsil ve kazıya başkanlık yapar; bakanlık tarafından görevlendirildiklerinde özel müzeleri denetler; müzenin sergi, kurs, seminer, konferans gibi kültürel ve eğitim faaliyetlerinde yer alır; eserlerin sağlık durumunu sürekli izler ve laboratuvarda müdahale edilmesi gerekenleri idareye rapor eder; müzenin kütüphanecisi ve fotoğrafçısı yoksa, müze müdürünün görevlendirmesi halinde bu görevleri yürütür; Genel İdare Hizmet (GİH) sınıfı personelinin yeterli bulunmadığı müzelerde uzman personel idarece verilecek bu sınıf personelin görevlerini de yüklenir; kendisine teslim edilen eserlerini bakım ve muhafazasını sağlar; imkanlar dâhilinde, kendi branşı ile ilgili eserler üzerinde ilmi çalışmalar yapmak" (Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği, 1990: Web).*

Müze uzmanının tanım ve görevleri incelendiğinde çok kapsamlı bir çalışma alanı olduğu görülmektedir. Onlarca görevi arasından yalnızca biri olan eğitimsel faaliyetler, müze uzmanlarının son yıllarda eğitim-öğretim sürecinde müzelerden daha fazla yararlanılmasıyla birlikte sıklıkla karşı karşıya kaldığı görevlerden biri olmuştur. Ancak müzeyi ziyarete gelen öğrenci gruplarının farklı yaş, kademe ve çeşitli dersler kapsamında geldikleri düşünüldüğünde müze uzmanlarının işlerinin daha karmaşık bir hale geldiği ifade edilebilir. Araştırmanın amacı Türkiye'deki müzelerde görev yapmakta olan, müzelerin eğitimsel faaliyetlerden sorumlu olan müze uzmanlarının müzelerin eğitimsel işlevine, kullanımına ve genel olarak müzelere ilişkin düşüncelerini anlamak, anlamlandırmak ve değerlendirmektir.

## 2. Yöntem

Bu araştırmada fenomenoloji (olgubilim) yaklaşımı kullanılmıştır. Varoluşçu felsefeyle ilişkili olan fenomenolojinin amacı, belirli bir fenomeni deneyimleyen bireylerin deneyimlerinin özünü tanımlamak ve anlamaktır (Lichtman, 2013). Eğitimde fenomenolojik araştırmalar katılımcıların belli bir fenomenan hakkındaki yaşantılarını, deneyimlerini, algılarını ve duygularını somutlaştırmak için kullanılır (Yüksel ve Yıldırım, 2015). Fenomenoloji araştırmacıları bir fenomen ile ilgili deneyime sahip olan bireylerden veriler toplar ve toplanan bu verileri evrensel nitelikte bir açıklamaya indirgeyebilmek için deneyimlerden hareketle bütüncül bir betimleme yapar (Creswell, 2015). Bu çalışmada müze uzmanlarının müze ve müzelerin eğitimsel işlevine ilişkin düşüncelerini ve deneyimlerini anlamak amacıyla fenomenoloji yaklaşımı kullanılmıştır.

### Çalışma grubu

Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Patton'a (1987) göre amaçlı örnekleme, zengin bilgiye sahip olduğu düşünülen durumların derinlemesine çalışılmasına olanak vermektedir. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış ise, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Araştırmada kullanılan ölçüt ise müzelerde görev yapan, müzenin eğitimsel faaliyetleriyle ilgilenen *Müze Eğitimi Uzmanı* veya ilgili personel olmasıdır. Araştırma 7'si Kadın, 5'i Erkek olmak üzere 12 müze uzmanı ile gerçekleştirilmiştir.

**Tablo 1. Katılımcı profilleri ve görev yaptıkları müzeler**

| Katılımcılar | Cinsiyet | Uzm. Alanı | Görev Yeri / Müzeler | Müze Türü | Şehir |
|---|---|---|---|---|---|
| Arzu | Kadın | Arkeoloji | Kayseri Arkeoloji Müzesi | Devlet | Kayseri |
| Ayşe | Kadın | Sanat Tarihi | Kurtuluş Savaşı Müzesi | Devlet | Ankara |

| Katılımcılar | Cinsiyet | Uzm. Alanı | Görev Yeri / Müzeler | Müze Türü | Şehir |
|---|---|---|---|---|---|
| Bahar | Kadın | Sanat Tarihi | Eskişehir Kurtuluş Müzesi | Belediye | Eskişehir |
| Erkan | Erkek | Arkeoloji | Kayseri Arkeoloji Müzesi | Devlet | Kayseri |
| Fatma | Kadın | Müze Eğitimi | Rahmi M. Koç Müzesi | Özel | Ankara |
| Gamze | Kadın | Arkeoloji | Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi | Özel | Ankara |
| Mehmet | Erkek | Sanat Tarihi | Cumhuriyet Müzesi | Devlet | Ankara |
| Melike | Kadın | Arkeoloji | Anadolu Medeniyetler Müzesi | Devlet | Ankara |
| Merve | Kadın | Mütercim-Tercüman | Selçuklu Uygarlığı Müzesi | Belediye | Kayseri |
| Yetkin | Erkek | Sanat Tarihi | Eğitimci Nuray Yeşil Müzesi | Belediye | Ankara |
| Hasan Ali | Erkek | Sanat Tarihi | Kayseri Lisesi Millî Mücadele Müzesi | Belediye | Kayseri |
| Şener | Erkek | Halk Bilimi | Somut Olmayan Kültürel Miras Müz. | Belediye ve Üniversite | Ankara |

Tablo 1'de çalışma grubunda yer alan katılımcılara ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Katılımcı adları rumuz kullanılarak verilmiştir. Katılımcıların 7'si Ankara, 4'ü Kayseri ve 1'i ise Eskişehir'de görev yapmaktadır. Araştırma kapsamında yapılan görüşmelere ve Tablo 1'e göre müzelerin eğitimsel faaliyetleriyle ilgilenen personellerin daha çok Arkeolog ve Sanat Tarihçisi olduğu gözlemlenmiştir. Bu durumun ise müze eğitimi, müzecilik ve kültürel miras gibi yükseköğretim programlarının hâlen birkaç üniversite ile sınırlı kalmasından kaynaklandığı ifade edilebilir. Dolayısıyla müzelerin müze uzmanlarına yönelik ihtiyacın daha çok arkeoloji ve sanat tarihi alanlarından karşılandığı görülmektedir. Bu durum ise çağdaş müzecilik anlayışı açısından bir yetersizlik olarak ele alınabilir. Bu yetersizliği gidermek amacıyla ise müzecilik veya müze eğitimi gibi programlardan mezun olanların müze eğitimcisi olarak müzelerde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ya da mevcut müze uzmanlarının eğitimsel bir süreçten geçirilmesi de bu sorunun çözümünde etkili olabilir. Bu konu hakkında katılımcılardan bir olan Arzu, *"Müze uzmanları da kısa süreli eğitime tabi tutulmalı çünkü bazen ana sınıfı öğrencilerine müzeyi gezdiren uzmanlarımızın terminolojik konuşması anlaşılmıyor küçük yaş gruplarına da indirgeyebilmek gerekiyor."* sözleriyle mevcut müze uzmanlarına yönelik bir öneri getirmiştir.

**Veri toplama aracı**

Bireyin bir olgu hakkındaki mevcut deneyimlerini ve düşüncelerini anlamak ve tanımlamak için en kullanışlı veri toplama aracı görüşmelerdir (Creswell, 2015 ve Glesne, 2013'den akt. Günel, 2016). Bu nedenle araştırmada nitel veri toplama araçlarından görüşmeden yararlanılmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme formu soruları uzman görüşlerine sunulmuş ardından ise iki müze uzmanı ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Uzman görüşleri ve pilot çalışmalar sonucunda görüşme formunda 9 soruya yer verilmiştir. Görüşme formunda yer alan sorular şöyledir:

1-Müzenize gelen ziyaretçilerinizin genel profilleri hakkında bilgi verir misiniz?

2-Müzeniz ile iş birliği içerisinde olan kurum ve kuruluşlar bulunmakta mıdır?

3-Müzenizde ne gibi eğitimsel faaliyetler gerçekleştiriliyor?

4-Müzenize yapılan okul ziyaretleri genel olarak nasıl gerçekleşmektedir?

5- Müzelerin eğitimdeki rolüne ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

6-Türkiye'deki müzelerin eğitimsel anlamda özellikle son yıllarda nasıl bir değişim ve gelişim gösterdiğini düşünüyorsunuz?

7-Müze ziyaretleri esnasında ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz? Ve bu sorunlarla baş etme yöntemleriniz nelerdir?

8-Müzelerin eğitimde daha etkin kullanılması için önerileriniz nelerdir?

9-Size göre en iyi müze ziyaret modeli nedir?

**Verilerin analizi**

Analiz öncesinde sorumlu araştırmacı konu hakkındaki deneyimlerini ayrı bir kâğıda dökerek analiz süresince katılımcı yaşantılarını kendi yaşantılarından ayrı tutmaya çalışmıştır. Çünkü araştırmacının ilgi ve uzmanlık alanlarından birisi de müze eğitimidir ve buna ilişkin çeşitli yayınları ve ders deneyimleri bulunmaktadır. Dolayısıyla araştırmacının mevcut yargılarını araştırma sürecine dahil edilmemesi ve objektif bir süreç işletilmesi için böyle bir strateji izlenmiştir. Daha sonra ise gerçekleştirilen görüşmeler kayıt altına alınarak transkript edilmiş ve veriler NVivo 11 paket programına aktarılmıştır. Daha önceden belirlenmiş temalar bulunmadığından elde edilen veriler tümevarımsal analiz yaklaşımı (içerik analizi) ile çözümlenmiştir. Yıldırım ve Şimşek (2011: 227) içerik analizinin temel amacını, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olduğunu ve içerik analizinde temelde yapılan işlemin ise birbirine

benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamak olduğunu ifade etmiştir. Transkirpt edilen görüşmeler öncelikle satır satır analiz edilerek kodlara, kodlardan ise temalara ulaşılmıştır. Analiz sonucunda önce 52 koda ulaşılmış daha sonra bu kodlar 40 koda indirgenmiştir. Bu kodlardan 8 temaya ve bu temalardan ise 4 ayrı kategoride bulgulara ulaşılmıştır. Araştırmanın inandırıcılığını artırmak amacıyla kod ve temalar her bir araştırmacı tarafından ayrı ayrı gözden geçirilmiştir. Ancak temalara son halinin verilmesi birinci yazarın sorumluluğunda gerçekleştirilmiştir. Temalar bütüncül bir betimlemeyle yorumlanmış ve doğrudan alıntılarla açıklanmıştır.

## 3. Bulgular ve Yorum

Müze uzmanlarının müzelerin eğitimsel işlevine ve kullanımına ilişkin düşüncelerini anlamak, anlamlandırmak ve değerlendirmek amacıyla 12 müze uzmanıyla gerçekleştirilen görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular, bütüncül bir yaklaşımla *Müzelere ilişkin bulgular*, Z*iyaretçilere ilişkin bulgular*, *Müzelerin eğitimsel işlevine yönelik bulgular* ve *Müzelere ilişkin öneriler* olmak üzere dört ayrı başlık/kategori altında incelenmiştir.

### 3.1. Müzelere İlişkin Bulgular

#### 3.1.1. Müzelerin fiziki ve ekonomik imkanlarına ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde başta "Müzenizde ne gibi eğitimsel faaliyetler gerçekleştiriliyor?" sorusu olmak üzere diğer soruların bazılarında katılımcılar gerçekleştirmek istedikleri proje ve faaliyetleri maddi ve fiziki güçlüklerden dolayı gerçekleştiremediklerini ifade etmişler bu nedenle araştırmanın bu bölümünde müzelerin maddi ve fiziki yetersizliklerine dikkat çekilmiştir.

**Tablo 2. Müze yetersizliklerine ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| Müze Yetersizlikleri (N:3) | Fiziki yetersizlikler | 4 | Yeterli değil, çağdaş müze ortamı yok. Çocuk eğitim, müze organizesi, eğitim çalıştırma alanı bulunmamaktadır. |
| | Personel yetersizliği | 1 | Küçük yaş gruplarına (ana sınıfı öğrencilerine) müzeyi gezdiren uzmanlarımızın terminolojik konuşması anlaşılmıyor. |
| | Tanıtım yetersizliği | 1 | Kendimizi duyurmada yetersiziz. |

Müze uzmanlarının görev yaptıkları müzeler incelendiğinde çoğunluğunun tarihi bir mekân içerisinde yer aldığı görülmektedir. Tarihi mekân bünyesinde bulunan müzelerin karşılaştığı sorunların başında müzenin belli bir alan içerisinde sıkışarak zamanla ortaya çıkan ihtiyaçlara (atölye, sergi alanı, cafe vb.) cevap vermekte zorlanmaları gelmektedir. Bu sorunla baş etmek için ise ya müzenin farklı bir yere taşınması söz konusu olmakta, ya da imkan dahilinde bir restorasyona gitmesi gerekmektedir. Tarihi bir yapıda bulunmayan ancak eski ve kullanışsız bir müzede görev yapan Erkan, konu hakkında *"Üniversite ile ilgili planlarımız var ancak mekân olarak uygun değiliz. Fakat kalenin oraya taşınacağız (inşa halinde) burayı belediyeye vereceğiz oraya taşındığımızda orada bir eğitim salonumuz olacak. Farkındalık yaratma hususunda eğitimler planlıyoruz. Ayrıca orada konferans salonumuz olacak müzeler günü kutlamaları ya da farklı faaliyetler için."* demiştir. Erkan ile aynı kurumda çalışan Arzu da benzer şekilde *"kendimizi duyurmada yetersiziz yer problemimiz var ve bu yüzden seminerler düzenleyemiyoruz aylık veya haftalık sergiler düzenleyemiyoruz fiziki şartlarımız yetersiz. Üniversiteden öğrenciler geliyordu çizim yapmak için ama bu sene hiç gelmediler fiziki şartlar uygun olmadığından zorlanıyorlar."* diyerek fiziki koşulların plan ve projelerini sınırlandırdıklarını ifade etmiştir. Tarihi bir mekâna sahip olan bir müzede görev yapan Ayşe ise *"İmkân yetersizliğinden ders işleme ortamı çok fazla yok. Yine de bu durum el verildiğince giderilmeye çalışılıyor."* şeklinde imkan dâhilinde mevcut ihtiyaçları karşılamaya çalıştıklarını belirtmiştir. Yetkin de müzesinin fiziki anlamda yetersiz olmasının bazı projelerinin gerçekleştirilmesi önünde bir engel teşkil ettiğini *"Canlı müze uygulaması yapmak istiyoruz ama bunun için yerimiz müsait değil. Mesela demircimiz ve kalaycımız var ve biz bu geleneğimizi uygulamalı olarak göstermek istiyoruz. Ama yer müsaitsizliğinden dolayı bunu gerçekleştiremiyoruz, imkânımız yeterli değil."* şeklinde ifade etmiştir.

Müzelerin fiziki yetersizliklerinin yanısıra, özellikle devlet müzelerinde, ortaya çıkan yetersizliklerden biri de tanıtım yetersizliğidir. Bu müzeler özellikle kendilerini potansiyel ziyaretçilere yeterince duyuramadıkları için ziyaretçi sayılarının yetersiz olduklarını ifade etmişlerdir. Devlet müzesinde çalışan Arzu bu konuda *"Kayserili ziyaretçimiz yok çünkü kendimizi duyurmada yetersiziz"* derken aynı kurumda yer alan Erkan da "*Ortalama aylık ziyaretçi sayımız 300 kişi civarında"* diyerek fiziki imkânsızlıklara ek olarak tanıtım eksikliğinin ziyaretçi sayılarına etki ettiğini ifade etmiştir.

Bulgulardan hareketle müzelerin nitelikli personele ihtiyaç duyduğu, planladıkları faaliyetleri gerçekleştirme önün-

deki en büyük engellerden birisinin de fiziki yetersizlikler olduğu ifade edilebilir.

### 3.1.2. Müzelerin işbirliği yaptıkları kurum ve kuruluşlara ilişkin bulgular

Yukarıda belirtilen yetersizliklere karşı müzelerin işbirliği içinde oldukları kurumların başında ise belediyeler gelmektedir. Bazı müzeler belediye çatısı altında yer aldıklarından finans ve personel konularında destek alabilirken, bu desteklerden kimi devlet müzelerinin de yararlanabildiği belirlenmiştir. İşbirliği yapılan kurum ve kuruluşlara ilişkin bulgular Tablo 3'te verilmiştir.

**Tablo 3. Müze ile işbirliği içerisinde olan kurum ve kuruluşlara ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| İşbirliği (N:12) | Belediyeler | 9 | Büyükşehir belediyesi ile çalışıyoruz zaman zaman finans desteği ya da elaman desteği sağlıyor. |
| | Diğer müzeler | 5 | Farklı müzelerle de çalışıyoruz mesela Suna İnan Kıraç Müzesi ile çalıştık oradaki önemli sergileri buraya taşıyıp ev sahipliyi yaptık. |
| | Milli Eğitim Bakanlığı | 4 | MEB'le protokolümüz var. Müzemizde eğitim yapıldığına dair yazışmalar gönderiliyor. |
| | Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü | 2 | Röleve ile işbirliğimiz var. |
| | Üniversiteler | 2 | Öncelikle işbirliğine geçmeden evvel bilgi belge toplamak lazım bu konuda üniversitemizin akademisyenleri bize yol haritası oldu. |
| | Özel kuruluşlar | 2 | F… C… dışında dönem dönem iş birliği yaptığımız kurumlar var. |
| | Valilik | 1 | Valilik |
| | PTT | 1 | Projeler olduğu zaman PTT ile de çalışmalarımız oluyor. |
| | Koleksiyonerler | 1 | Koleksiyonerlerle de işbirliğimiz var. |

Araştırmada yer alan belediye çatısı altındaki müzeler Kayseri Lisesi Milli Mücadele Müzesi, Selçuklu Uygarlığı Müzesi, Eğitimci Nuray Yeşil Müzesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi, Eskişehir Kurtuluş Müzesi'dir. Bulgulardan hareketle finansal açıdan özel veya devlet müzelerinin kurulmasında ve yaşamını sürdürmesinde belediyelerin önemli bir yeri olduğu ifade edilebilir. Belediyeler haricinde müzelerin işbirliği içerisinde oldukları kurumların başında diğer müzeler de yer almaktadır. Bu durum ise tüm özel müzelerin Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı devlet müzeleri tarafından denetlenmesinin etkili olduğu söylenebilir. Bunlar dışında ise bazı müzeler Milli Eğitim Müdürlükleri, Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, Üniversiteler, PTT, Valilik, Emniyet Müdürlüğü, Koleksiyonerler, Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi ile bazı yabancı sermayeli yazım gereçleri firmaları gibi kurum ve kuruluşlarla irtibat içinde olduklarını belirtmişlerdir. Erkan bu konuda *"Röleve ve koruma kurulu bu iki kurumla birlikte çalışıyoruz ayrıca Büyükşehir Belediyesi ile çalışıyoruz zaman zaman finans desteği ya da elaman desteği gibi."* demiş ve Erkan gibi bir devlet müzesinde çalışan Mehmet de *"Müzemiz Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlıdır. Milli Eğitim Bakanlığı ile de işbirliği yapıyoruz. Müzemize ait bazı özel kurumlar (müzeler) var. Onların denetlenmesini de biz yapıyoruz. Dolayısıyla devlete ait birçok kurumla işbirliği içerisindeyiz. Koleksiyonerlerle de işbirliğimiz var."* şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Diğer devlet müzelerine göre görece daha avantajlı bir konumda bulunan Anadolu Medeniyetler Müzesi'nde çalışan Melike ise *"Protokol müzesi olduğumuz için birçok kurumla işbirliği yapıyoruz. İl ve ilçe belediyeleri, Milli Eğitim Bakanlığı ve bunlara bağlı kurumlar gibi."* şeklinde bu konudaki avantajlarını ifade etmiştir.

Özellikle özel müzeler devlet müzelerine göre daha çok farklı kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmaktadırlar, özel bir müzede görev yapan Melike bu konuda düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir:

> *"F… C… (Almanya merkezli bir yazım gereçleri firması) var, atölye çalışmalarımızı destekleyen kurumlardan birisi. Onun dışında dönem dönem iş birliği yaptığımız kurumlar var. Sergi, objelerimizi destekleyecek görseller, Vehbi Koç ve Ankara Araştırmaları Merkezi var sıkı iş birliği yaptığımız. Yine Ulacanlar Cezaevi Müzesi ve Satranç Müzesi ile bilet kampanyamız oldu. MEB'le protokolümüz var. Müzemizde eğitim yapıldığına dair yazışmalar gönderiliyor. Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'yle yürüttüğümüz projemiz var. Bilim şenliği kapsamında yaza doğru bu program geçekleştirilecek. Onun kapsamında öğrencilere atölye çalışmaları yapıyoruz. Yaklaşık 25-30 okula 1000'ne yakın öğrenciyle atölye çalışması yaptık. Yenimahalle İlçe Milli Eğitim'le öğretmen eğitimleri yaptık. Bütün bunların dışında neredeyse bütün ilçe milli eğitimlerle 'Çocuk Dostu Şehir' projesi kapsamında yaklaşık 500 öğretmenle Ankara genelinde öğretmen eğitimi yaptık."*

Diğer bir özel müzede görev yapan Gamze de *"Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlülüğü'yle protokol imzaladık, TÜBİTAK projesini beraber yapıyoruz. Hacettepe Üniversitesi'nin projesi kabul edilirse onlara yardım edip uluslararası bir proje yapacağız."* demiştir.

Bulgulardan hareketle çağdaş eğitimin öncü kurumları olarak kabul edilen üniversitelerin ise müzelerle yeterince işbirliği içinde olmadıkları görülmüştür. Az olmakla birlikte bazı öğretim üyelerinin öğrencileriyle müzelere geldikleri belirlenmiştir. Ancak aksi durumların da söz konusu olduğunu Bahar;

> *"Öncelikle işbirliğine geçmeden evvel bilgi belge toplamak lazım bu konuda üniversitemizin akademisyenleri bize yol haritası oldu ve gideceğimiz adresleri listeledik. Hatta bu müzenin kuruluşunda Yunanistan'da Küçük Asya Enstitüsüyle de iletişime geçtik. Üniversitemizde "X" hocamız var fotoğrafçılık bölümünde. Kısaca kiminden çeviri anlamında kiminden deneyimlerinden faydalanma noktasında iletişime geçip yarar sağladık"* şeklinde açıklamıştır.

Çalışma grubunda yer alan müze uzmanlarının deneyim ve görüşleri doğrultusunda müzelerin yetersizliklerine rağmen tüm bu eksikliklerin giderilmesi konusunda başlıca işbirliği yaptıkları kurumların başında yerel belediyeler geldiği söylenebilir.

### 3.2. Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

#### 3.2.1. Müze ziyaretçi profillerine ilişkin bulgular

Müzelerin kuruluş amacında yer alan üç temel esas bulunmaktadır. Bunlar; eserleri *toplama*, *koruma* ve *sergileme*dir. Sergileme boyutunun doğrudan doğruya ziyaretçilerle ilgili olduğu söylenebilir. Şüphesiz her müze sahip olduğu içeriği daha çok ziyaretçiye ulaştırmak ister. Her ne kadar müzeler *"kâr amacı gütmeyen bir kuruluş"* olarak tanımlansa da özellikle özel müzelerin kar amacı güttüğünden söz edilebilir. Bu amaçla birçok müze daha fazla ziyaretçiye ulaşabilmek için kendilerini sürekli yenileme eğilimindedirler. Bu kanıya ilişkin Melike Türkiye'deki müzelerin ilerleme gösterme durumundan bahsederken *"Samimi olmak gerekirse bu ilerlemeyi özel müzeler de görüyorum. Onların da sebebi galiba özel müze olduğu için gelir artırmak, popülasyonu ve popülerliği artırmak için kullanılan bir durum söz konusu"* diye ifade etmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerine göre müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı 2018 yılı itibariyle 28 milyon kişiye ulaşmıştır. Bulguların bu bölümünde müzelerde hızla artan ziyaretçi sayısının daha çok hangi gruplardan oluştuğunu anlamak amacıyla müzelere gelen ziyaretçi profilleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

**Tablo 4. Müzelere gelen ziyaretçi profillerine ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| Ziyaretçi Profili (N:12) | Öğrenci | 10 | Genellikle öğrenci geliyor. 4-15 yaş arası sıklıkla gelmektedir. Bu oran % 40-45 civarındadır |
| | Yerli turist | 10 | Şehir dışından gelenler var müzemize ama Eskişehir'de yaşayıp gelen misafirlerini gezdirenler de var. |
| | Yabancı turist | 7 | Bunun yanında turist ağırlıklı olarak özellikle bu yıl Çinlilerin olduğu ziyaretçiler boy gösteriyor. |
| | Karma | 3 | Her yaşa göre dikkat çekecek bölümlere ayrılır müzemiz. Her gruptan gelen var. |

Katılımcı görüşlerinden ve Tablo 4'ten hareketle müzeleri en fazla ziyaret eden ziyaretçi profilinden birisi de öğrencilerdir. Özellikle ilkokul ve ortaokul başta olmak üzere, ortaöğretim kademesinden öğrenciler müzeleri sıklıkla ziyaret etmektedirler. Bu ziyaretler ise ağırlıklı olarak gruplar halinde okul ve sınıf gezileri şeklinde gerçekleşmektedir. Okul ziyaretleri dışında müzelere yerli turistler sıklıkla gelirken, yabancı turistlerin gelme sıklığı ise, Anadolu Medeniyetler Müzesi hariç, oldukça düşüktür. Yerli turist profili incelendiğinde ise müzelere daha çok şehir dışından ziyaretçilerin geldiğini göstermektedir. Ancak müzelerin bulunduğu illerdeki nüfusun gelme oranı şehre göre değişiklik göstermektedir. Örneğin Eskişehir'de görev yapmakta olan Bahar *"Genellikle bütün profillere hizmet veriyoruz. Eskişehir halkı çok sosyal hayatın içinde sosyal yönleri çok kuvvetli insanlar. Eskişehir'de yaşayıp gelen misafirlerini gezdirenler de var."* derken, Kayseri'de görev yapan Arzu ise *"Ağırlıklı olarak şehir dışından müzeye ziyarete geliyorlar Kayseri'li ziyaretçimiz yok çünkü kendimizi duyurmada yetersiziz"* demiştir.

Kayseri Lisesi Millî Mücadele Müzesi'nde görev yapan Hasan Ali ziyaretçi profiliyle ilgili, "*Genel itibariyle öğrenciler geliyor. Yurt dışı toplamda şimdiye kadar 100 kişi ancak olmuştur. Ancak toplam ziyaretçi sayımız 11 aylık süreçte 75 bini buldu. Yerli turist ağırlıktadır. İlk olarak bizim için öğrenci kitlesi önemli sonrada Kayseri halkı önemli. Tur rehberleriyle anlaştık ve turistleri buraya getirip gezdiriyorlar.*" demiştir. Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi'nde görev yapan Gamze ise, "*Okul grupları gelip gitmektedir. Pazar günleri daha çok bireysel katılımcılar gelmekte. Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'yle bir proje başlattık. 500'e yakın imkânı olmayan öğrenciyi ücretsiz olarak ağırladık. Özel ve devlet okullarından; anaokuldan, ilkokul sonuna doğru 4, 5, 6, 7, 10 yaş grupları daha ağırlıkta müzemizi ziyaret ediyor. Diğerleri (11-13 yaş) daha az.*" demiştir. Mehmet'in görev yaptığı müze ise içeriği ve yapısı gereği belli tarihlerde daha çok ziyaretçi almaktadır. Bu durumu *"Müzemiz Cumhuriyet Müzesi olduğu için genç nesillere cumhuriyet bilincini aşılamak*

*için öğrenciler (grup) gelir. Şehir dışından turlar da gelir. Milli bayram zamanlarında da ziyaretçi sayısı artış gösterir. Genelde ortaöğretim gelir."* şeklinde açıklamıştır.

Elde edilen verilerden hareketle müzelere gelen ziyaretçi profillerin önemli bir kısmını öğrenci gruplarının oluşturduğu, bunun dışında il dışından gelen yerli turistlerin de genel ziyaretçi popülasyonu içerisinde önemli bir paya sahip olduğu söylenebilir. Öğrenci gruplarının sınıf ve okul ziyaretleri kapsamında müzeleri sıklıkla kullanmalarının nedeni, müzelerin klasik müze anlayışından çıkarak çağdaş müzeciliğe geçiş yapmasıyla birlikte öğrencilerin ilgi ve meraklarına hitap etmesi ve müzelerin eğitimde aktif kullanılmasına yönelik artan akademik çalışmaların bulgularının uygulamada karşılık görmesi olarak gösterilebilir. Bu konuda Yetkin'in *"18 ayrı konsept olduğu için biz de 5-75 yaş arasında ziyaretçiler görülür. Her yaşa göre dikkat çekecek bölümlere ayrılır müzemiz. Her gruptan gelen var."* ifadesinden hareketle müzelerin her profilden ziyaretçiye hitap edebilmesi için içeriğinin veya konseptinin ziyaretçi profillerine uygun şekilde farklılık göstermesi gerektiği ifade edilebilir.

Müze uzmanlarından elde edilen verilerden hareketle müzelere gelen ziyaretçi profillerinin çoğunlukla öğrencilerden ve yerli turistlerden oluştuğu söylenebilir.

### 3.2.2. Ziyaretçilerden kaynaklanan problemlere ilişkin bulgular

Müze ve ören yerlerindeki ziyaretçi sayısının artması istendik bir durum olduğu kadar, müze uzmanlarına göre ziyaretçilerden kaynaklı problemlerin yaşanması ise bir o kadar istenmedik bir durumdur. Müzelerde yaşanan ziyaretçi sorunlarına ilişkin bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

**Tablo 5. Müzelerde ziyaretçilerden kaynaklı sorunlara ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| Ziyaretçi Sorunları (N:2) | Israrcı | 7 | İlla rehberlik yapan olmalı diye ısrar ediyorlar. Bizler anlatıyoruz bizim asli görevimiz olmadığını anlatmaya çalışıyoruz. |
| | Kalabalık | 5 | Müze ziyareti sırasında karşılaştığımız sorunların başında gelen öğrenci sayısı ile rezervasyondaki kişi sayısı birbirini tutmuyor. 200 kişi birden geliyor. Maratona katılmış koşturacaklar ve çıkacaklar. Öğrenciler hiçbir şey anlamayacak. |
| | Asabi | 4 | Vitrinleri sallayıcı durumları oluyor ya da dokunmayın dediğimizde biz para verdik girdik diyorlar ve ikna etmek için uzun uzadıya anlatıyoruz. 5 TL ücret verince müzenin sahibi olduğunu sanıyorlar. |
| | Ücret problemli | 4 | Özel müze olduğumuz için belli bir ücretimiz var ve bu ücreti ödemek istemiyorlar. Bu anlamda farkındalık olmadığı için kültüre para vermek istemiyorlar. |
| | Zarar verme eğilimli | 3 | En önemli sorunlardan birisi de vandalizm kesinlikle. Bir yaşından yüz yaşına kadar olan ziyaretçilerimizin çoğunda vandal davranışları görüyoruz. Objeye zarar verme, müzeye zarar verme gibi. Bu bir miras ona zarar verebilirim farkındalığı yok. |
| | İlgisiz | 3 | Bir diğer sorun, çoğu ziyaretçilerimizde herhangi bir objenin ne oldu hakkında bilgi edinmemesi, anlamaya çalışmamasıdır. |
| | Küçük çocuklar | 3 | Çocuklar biraz daha bilinçli olduğunda müze kuralları öğretilmeli. Çünkü buraya ziyaret geldiklerinde gürültüden durulmuyor. |

Müze uzmanlarına göre ziyaretçi sorunlarının başında ısrarcı ve asabi ziyaretçiler ile kalabalık gruplar gelmektedir. Bu konuda müze uzmanlarının karşılaştıkları olumsuz durumlar; müze ücretlerinden kaynaklı tepkiler, zarar verme eğilimli, ilgisiz ziyaretçiler ve küçük yaş grubu ziyaretçileri şeklinde sıralanmaktadır. Konuya ilişkin Merve, *"Özellikle gelen ziyaretçilerimiz giriş ücreti ödemek istemiyor. Bunun dışında kimi zaman yiyecek içecekle girmeye çalışan ziyaretçiler oluyor. Bunları da sözlü olarak uyarıyoruz. Öncelikle ziyaretçilere ücret konusunda burada bizim yapabileceğimiz bir şey olmadığını, Belediye meclisinin aldığı bir karar olduğunu söylüyoruz. Fakat pek de tatmin edici olmuyor. Bazı ziyaretçiler benim şurada tanıdığım var burada tanıdığım var arayacağım diye gibi söylemlerde bulunup itiraz ediyorlar."* şeklinde duruma ilişkin deneyimlerini ifade etmiştir. Oysaki Merve'nin görev yaptığı müzede giriş ücretleri 1 – 2 lira arasında değişmektedir. Dolayısıyla 1-2 lira gibi bir ücret ziyaretçilere pahalı gelebilmektedir. Bu olumsuz tutum özel müzelerde daha da belirginleşmektedir. Özel bir müzede görev yapan Fatma da *"İkinci sıkıntı özel müze olduğumuz için belli bir ücretimiz var ve bu ücreti ödemek istemiyorlar. Bu anlamda farkındalık olmadığı için kültüre para vermek istemiyorlar."* demiştir. Israrcı ziyaretçilerin de olduğunu belirten Şener, "*Müze ziyaretine geldiklerinde bazı günlerimizde etkinlerimiz oluyor. 'Kahve Etkinliği'miz gibi. Bu tür etkinliklerimiz olduğu zaman müzemiz ziyaretlere kapalı oluyor. Gelen ziyaretçimize gezim işinin gerçekleşmeyeceğini, dilerse etkinliğimize katılacağı yönünde ricada bulunuyoruz. Bazen ısrarla müzeyi gezmek istiyorlar."* demiştir. Buna ek olarak *"Özel müze olduğumuz için kendimize ait prensiplerimiz oluyor. Bazı ziyaretçilerde bu prensibi zorla delmeye çalışıyor. Bunun haricinde temizlik saatimiz oluyor. Ona denk geliyorlar. Biz de maalesef reddetmek zorunda kalıyoruz."* şeklinde karşılaştıkları problemleri ifade etmiştir.

Asabi ve ısrarcı ziyaretçilere ilişkin Arzu, *"Vitrinleri sallayıcı durumları oluyor ya da dokunmayın dediğimizde biz para verdik girdik diyorlar ve ikna etmek için uzun uzadıya anlatıyoruz. 5 TL ücret verince müzenin sahibi olduğunu sanıyorlar ama bilinçli insanlar da var."* demiştir. Buna ek olarak, *"Ya da illa rehberlik yapan olmalı diye ısrar ediyorlar. Bizler anlatıyoruz bizim asli görevimiz olmadığını anlatmaya çalışıyoruz."* şeklinde yaşadığı sorunları dile getirmiştir. Fatma ise çalıştığı müzenin rehberlik hizmetini sağladığını ancak buna rağmen bazı problemlerle karşılaştığını "*Detaylı bilgi müzeden talep ediyorlar, rehber istiyorlar. Rehberli turlarımız oluyor. 30 kişi başlıyoruz. Turun sonlarına doğru bakıyorum dört kişi kalmış. Fakat kendilerine ayrılan süreye saygı duymuyorlar."* şeklinde ifade etmiştir. Hasan Ali ise *"Son saatlerde gelen ziyaretçiler oluyor tam kapanmaya yakın geldiklerinde bir anlamı olmuyor. Müzelerin bir kapanma kademesi vardır 17:00 dediğimiz anda otomatik olarak cihaz kendini kapatıyor. Bazen gelen ziyaretçi sanki biz almıyoruz gibi algılıyor."* şeklinde açıklamıştır. Bu konuda Hasan Ali ile benzer problemler yaşayan Şener de *"Müze saati kapanmasına yakın gelen ziyaretçilerimiz oluyor. Bu da sıkıntı oluşturabiliyor. Konumumuzdan dolayı da sorunlar yaşayabiliyoruz. Her türlü insanın gelebileceği bir yerdeyiz."* demiştir.

Bunlar dışında özellikle ücretsiz müzelerde sık karşılaşılan problemlerden biri de eserlere zarar verme eğilimi olan ziyaretçilerdir. Yetkin bu konuda *"Bu proje gerektiren bir şey. Biz ilk adım olarak ücretsiz yaptık. Bazı insanlar okuyarak, bazıları bakarak bazıları da dokunarak anlıyor. Dokunarak yapanlar objeleri çok hırpaladıkları için objeler zarar görmesin diye cam koyduk. Bu da dokunarak öğrenmenin maalesef önüne geçmiş oluyor."* diye düşüncelerini ifade etmiştir. Fatma ise konuya daha da açıklık getirerek *"En önemli sorunlardan birisi de 'Vandalizm' kesinlikle. Bir yaşından yüz yaşına kadar olan ziyaretçilerimizin çoğunda vandal davranışları görüyoruz. Objeye zarar verme, müzeye zarar verme... Bu bir miras ona zarar verebilirim farkındalığı yok. Bu bütün müzeler için aynı sorundur."* şeklinde düşüncelerini açıklamıştır. Yakın bir tarihte açılan ve bir süreliğine ücretsiz olarak hizmet veren bir müzede çalışan Hasan Ali ise zarar verme eğilimi olan bu ziyaretçilere karşı müze olarak nasıl bir çözüm getirdiklerini şöyle açıklamıştır, *"Ücret konusunda çok sıkıntı oldu aslında öğrenci 1, tam ise 2 lira. Daha önce bazı ziyaretçiler sürekli gelip tahribat yapıyorlardı. En azından ücretin olması müzeye sadece bilinçli kişilerin gelmesini sağladı."* demiştir.

Müze ziyaretçilerine yönelik karşılaşılan bir diğer problem ise kalabalık gruplar ve bu grupların oluşturdukları gürültü problemidir. Özellikle okul gezileri ve kalabalık turlar ile gelen yoğun ziyaretçi akınları sonucunda ortaya çıkan bu problem ile ilgili Merve *"Müzemizi ziyaret esnasında gürültü bir başka problem. Çok kalabalık gruplarla geliyorlar buraya biz mecbur onları bölüyoruz ve sıraya koyarak gezdiriyoruz. Aynı anda 200 kişi geliyorlar bunlara bir şey anlatmakta çok zor oluyor."* demiştir. Özel bir müzede görev yapan Fatma da *"Müze ziyareti sırasında karşılaştığımız sorunların başında öğrenci sayısı ve rezervasyonda verimli sayıyı tutturamıyorlar, 200 kişi birden geliyor. Maratona katılmış koşturacaklar ve çıkacaklar. Öğrenciler hiçbir şey anlamayacak. Ama sırf okul sayfalarında, okul bültenlerinde, müze etkinliği yaptık demek için bence bunlar."* diyerek okul ziyaretlerinin gerçek amaçlar dışında gerçekleştiğini düşünmektedir.

Müze ziyaretçilerinden kaynaklanan problemler incelendiğinde temel sorunun bireylerin mevcut müze algılarından kaynaklandığı ifade edilebilir. Bu konuda bazı uzman görüşleri bunu destekler niteliktedir. Bu konu hakkında Bahar *"Müzeyi gezen kimi insanların kültürlerinin eksik olduğunu düşünüyoruz. Müzeler sadece etraftaki şeylere bakıp bakıp gezilen bir yer değildir."* demiştir. Arzu da benzer şekilde *"Müzecilik kavramı maalesef çok düşük müze sanki vitrinde saklanan eserlerin depolandığı yer olarak görüyorlar"* derken, Hasan Ali de *"Bizim bölüm Avrupa'da çok değer görüyor ama bizde bilinmeyen bir bölüm soğuk gözle bakılıyor. Bizde halkımız sanki burada boş şeyler vardır gibi algılanıyor."* diyerek diğer katılımcıların düşüncelerini destekler nitelikte bir açıklama yapmıştır. Bu bağlamda ortaya müze bilinci kavramı çıkmaktadır. Merve bilinç konusunda *"Ayrıca gelen ziyaretçilerimiz çok bilinçli olarak gelmiyorlar."* derken, özel bir müzede çalışan Fatma ise *"Buraya gelen ziyaretçilerimizin gözlemlerime göre, kültürel bilincinin daha iyi olduğunu düşünüyorum. Var olan objelerimiz ve ücretimizden dolayı."* diyerek bilinçli ziyaretçi ile müze ücretleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir.

Müze uzmanlarından elde edilen verilerden hareketle müzelerde ziyaretçilere yönelik yaşanılanı problemlerin başında ısrarcı, asabi ve vandal davranışlar sergileyen ziyaretçiler olduğu belirlenmiştir.

### 3.2.3. Müze uzmanlarının istedikleri ziyaretçi modeline ilişkin bulgular

Yukarıda belirtilen müze ziyaretçilerinden kaynaklanan sorunlar doğrultusunda müze uzmanlarının nasıl bir ziyaretçi modeli istedikleri önemli bir hale gelmektedir. Buna ilişkin bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

**Tablo 6. Müze uzmanlarının etkin ziyaretçi tanımlarına ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| Etkin Ziyaretçi (N:1) | Araştırmacı / Hazırlıklı | 7 | İyi bir müze ziyaretçisi öncelikle plan yaparak gelmeli ve merak ettiklerini sıralamaya koyarak gelmeli. Kişisel ziyaretlerini planlayarak gelirlerse daha iyi olur. |
| | Bilinçli | 4 | Dinleyen, dikkatli, meraklı ve soru soran ziyaretçidir. Önceden hazırlanıp gelen, müzeye dair bilgi edinip gelen kısaca bilinçli gelen ziyaretçi. Ayrıca sessizlik çok önemli akışı bozmaması gerekir. |
| | Seçici | 2 | Ziyaretçiler ise en çok neyi beğendiyse onun fotoğrafını çekmelidir. Elinde fotoğraf makinesiyle gördüğü her şeyin fotoğrafını çekmemeli. En ilgili olduğumuz şeylerle vakit geçirmeliyiz. |

Tablo 6 ve katılımcı görüşlerinden hareketle müze uzmanları etkin bir ziyaret için ziyaretçilerin araştırmacı ve bilinçli olmasını istedikleri belirlenmiştir. Ziyaretçilerin araştırmacı olması gerektiğini düşünen katılımcılardan Melike bu konuda *"Ziyaretçiler bilgi sahibi olarak geçmişini kavramış bir şekilde buraya gelmelidir. 'Tarih her şeydir'."* derken, Bahar ise ziyaretin planlı bir şekilde gerçekleştirilmesine ilişkin görüşlerini *"İyi bir müze ziyaretçisi öncelikle plan yaparak gelmeli ve merak ettiklerini sıraya koyarak gelmeli. Turlar çok hızlı bir şekilde gezi yapınca müzeye ayrılan zaman çok kısıtlı oluyor. Kişisel ziyaretlerini planlayarak gelirlerse daha iyi olur. Neyi istediğini bilen bir ziyaretçi iyi ziyaretçidir. Müzeyi sırf gezmiş olmak için gezeceğine sadece o zaman ilgisini çeken bölümleri bilinçli olarak gezip gezisini tamamlamalıdır."* diye açıklamıştır. Etkili bir müze ziyaretini yabancı turistlerden örnek vererek açıklayan Erkan ise *"Ziyaretçiler de bakış açısını geliştirmelidir. Yabancı insanlar gelmeden evvel gidecekleri yeri araştırıp gider ya da orayla ilgili satılan kitaplar falan alıp geliyorlar ama bizde bu olay pek fazla yok. Ziyaretçi önceden geleceği yeri araştırıp gezip gitse daha faydalı olur."* demiştir. Aynı müzede çalışan Arzu ise *"Çevreye hâkim ziyaretçi Kayseri'nin tarihini en azından biraz inceleyip gelmiş ve burada daha bilinçli sorularla yaklaştığında bizde onlara anlatırken daha zevkle anlatım yapıyoruz ama hazır gelen ziyaretçiyle salonu gezmek 1-2 saati alıyor."* diyerek ön hazırlıklı gerçekleştirilen ziyaretlerin hem müze uzmanlarının/personellerinin hem de ziyaretçilerin müze gezisi süresince karşılıklı doyum yaşamalarını sağladığını belirtmiştir. Hasan Ali de benzer şekilde etkili bir müze ziyareti için ziyaretçinin "*Dinleyen, dikkatli, meraklı ve soru soran, önceden hazırlanıp gelen, müzeye dair bilgi edinip gelen kısaca bilinçli gelen ziyaretçi."* olduğunu ifade etmiştir. Ayşe ise bilinçli olmakla birlikte ziyaretçilerin müze kurallarına da uyması gerektiğini *"Ziyaretçiler bilinçli olmalı ve yönlendirmeyi kabul etmelidirler. Dokunma yasağı gibi. Nasıl davranması gerektiğini bilmelidirler."* şeklinde açıklamıştır. Yine benzer şekilde Merve de *"Bilinçli, sıkıntı çıkarmayan, merak eden, araştıran sessiz bir şekilde ziyaretini yapan ve öğrenen bizim için her zaman iyidir. Her yeri okumuyorlar sadece eserlere bakıp çıkıyorlar kimisi bir sıkıntı bulmak adına geliyor. Bizler bunları yapan yerine daha bilinçli müze ziyaretçileri istiyoruz."* demiştir. Fatma ise bu konuda ziyaretçilerin müze ziyaretleri süresince seçici olmaları gerektiğini *"Ziyaretçiler en çok neyi beğendiyse onun fotoğrafını çekmelidir. Elinde fotoğraf makinesiyle gördüğü her şeyin fotoğrafını çekmemeli. Bu bilinci geliştirmelidir. Bizim müzemizde nasıl gezebilirsiniz konusu ile ilgili müzeyi tanıtıcı kılavuzlar oluşturulup ziyaretçilere sunulmalıdır. Yorulduğu zaman bırakmalıdır geziyi, parasını verdim sonuna kadar gezmeli anlayışı olmamalı. En ilgili olduğumuz şeylerle vakit geçirmeliyiz."* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Müze uzmanlarından elde edilen verilerden hareketle bir müze ziyareti için ziyaretçilerin müzelere gelmeden önce ön hazırlık yapmaları, müzelere karşı bilinç sahibi olmaları gerektiği belirlenmiştir.

### 3.3. Müzelerin Eğitimsel İşlevine Yönelik Bulgular

Müzelerin önemli işlevlerinden birisi de eğitimdir. Bu işlevin yerine getirilmesinde önemli bir role sahip olan müze uzmanlarının müze ve eğitim, müzelerin eğitimsel gelişimi, gerçekleştirdikleri eğitimsel faaliyetlere, okul ziyaretleri ve müzelerin eğitimde aktif kullanılmasına ilişkin görüş ve düşüncelerini ortaya koymak önemlidir. Müze ve eğitim bağlamında müze uzmanlarının müze eğitimine ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcıların bu konuda yeterince bilgi paylaşımında bulunamadıkları tespit edilmiştir. Bu durumun oluşmasında müzelerde eğitim ile ilgilenen personellerin ağırlıklı olarak eğitim dışında arkeolog ve sanat tarihi gibi alanlarda uzman olmalarından kaynaklandığı söylenebilir.

#### 3.3.1. Müzelerin gerçekleştirdiği eğitim faliyetlerine ilişkin bulgular

**Tablo 7. Müzelerin gerçekleştirdikleri eğitim faaliyetlerine ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| Eğitim Faaliyetleri (N:8) | Atölye etkinlikleri | 9 | Ağırlıklı olarak anasınıfı öğrencileriyle etkinliklerimiz oluyor. Eğitim atölyemizde onlarla birlikte oyun hamurları etkinlikleri yapıyoruz. |
| | Rehberlik hizmeti | 7 | Okul grupları geldiğinde rehber arkadaşlarımız var detaylı olarak bilgilendirme yapıyorlar o anlamda aktif bir eğitim var. |
| | Proje | 3 | İlçe Milli Eğitimlerle "Çocuk Dostu Şehir" projesi kapsamında yaklaşık 500 öğretmenle Ankara genelinde öğretmen eğitimi yaptık. |
| | Arkeolojik Kazı | 1 | Soğanlı Ören Yeri'nde bir kazı nasıl yapılır arkeolog nasıl çalışır bunları uygulamalı olarak anlattık. |
| | Seminer | 1 | İlçe Milli Eğitim ile öğretmen eğitimleri yaptık |

Müze uzmanlarının görüşleri doğrultusunda çalışma grubunda yer alan müzelerin *atölye etkinlikleri* başta olmak üzere, *rehberlik hizmeti* ve *proje* gibi eğitimsel faaliyetleri daha fazla gerçekleştirdikleri belirlenmiştir. Çalıştığı müzede sık sık proje ve atölye çalışmaları gerçekleştirdiklerini belirten Fatma konuyla ilgili *"Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'yle yürüttüğümüz projemiz var. Bilim şenliği kapsamında yaza doğru bu program geçekleştirilecek. Onun kapsamında öğrencilere atölye çalışmaları yapıyoruz. Yaklaşık 25-30 okula 1000'e yakın öğrenciyle atölye çalışması yaptık."* demiştir. Melike ise çalıştığı müzenin önemine vurgu yaparak "*Müzemiz müze eğitiminin başladığı yerdir. Burada atölye çalışmaları ve drama etkinlikleri gerçekleşmektedir"* demiştir. Gamze ise çalıştığı müzenin eğitimsel faaliyetlerini yaptıkları uygulamalardan hareketle şu şekilde açıklamış ve örneklendirmiştir:

> *"İlk önceleri okul gruplarına yapılan üç temel etkinliğimiz vardı. Bu durum şimdi biraz daha değişti. 4-6 yaş grup için fantastik kahramanlar adını verdiğimiz etkinlik yapıyoruz. Çocuklar ilk önce geliyor ve mini bir müze gezisi yapıyor. Hikâyeler nasıl anlatılıyor bunlar üzerine duruyoruz. Atölyede dört mitolojik kahramanı tanıtıyorum. Sevdikleri kahramanları kesip kuklaya çeviriyorlar. Diğer bir etkinliğimiz de 7-10 yaş grubuna yaptığımız sihirli sikkelerdir. Yine etkinlik müze gezisiyle başlıyor ve daha sonra eskiden paralar basıldığı ve üzerinde hangi imgeler üzerine durulduğu hakkında konuşmalar yapıyoruz. Daha sonra atölyeye kendi sikkelerini hazırlamak üzere iniyoruz. Kendi ülkelerinin yöneticileri olduğunu söylüyorum. Para tasarlasalar, üzerinde ne olurdu soruyorum. Sınırlamamız yok, istedikleri şekilleri veriyorlar, bizde onları pişirip renklendiriyoruz. Bir diğer etkinliğimizde 'bir dilek tut' etkinliğidir. Eski dönemde yazılmış adak yazıtlarına odaklanıyoruz. Killer üzerinden kendi adaklarını hazırlıyorlar."*

Şener ise müzesinin çeşitli etkinlikler ve atölyeler gerçekleştirdiğini *"Özellikle bizim dönem dönem etkinliklerimiz oluyor. Mesala Hıdırellezi yapıyoruz. Baharı karşılama ritüellerinden birisidir. 5-6 Mayıs'ta oluyor. Halka açık şekilde Hamamönü parkında gerçekleştiriyoruz. Geçtiğimiz hafta 'Çiğdem Şenliği'miz oldu. Yine baharı karşılamak amaçlı. Burada müzemizde kutladık ve çiğdem pilavı yaptık. Halka dağıtıp, halaylar, türküler gençlerin oynayıp eğlendiği bir vakit geçirmiş olduk. Geleneksel merhem atölyelerimiz oldu. Yaratıcı drama atölyelerimiz oluyor."* şeklinde ifade etmiştir. Müzeler atölye ve etkinliklerin yanı sıra farklı kurum ve kuruluşlarla işbirliği yaparak çeşitli projelerde gerçekleştirmektedir. Fatma bu konuda "*Neredeyse bütün ilçe milli eğitimlerle 'çocuk dostu şehir' projesi kapsamında yaklaşık 500 öğretmenle Ankara genelinde öğretmen eğitimi yaptık."* şeklinde öğretmen eğitimi gerçekleştirdiklerini ifade ederken, Gamze ise *"Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'yle proje başlattık. 500'e yakın imkanı olmayan öğrenciyi ücretsiz olarak ağırladık."* diyerek öğrencilere yönelik yaptıkları projeden söz etmiştir.

Atölyeler, Etkinlikler ve Projeler dışında müzelerde yapılan en yaygın eğitim faaliyetlerinden bir diğeri de müzeye gelen gruplar için rehberlik hizmeti sağlamaktır. Bu konuda Mehmet, *"Çocuklar için eğitimsel çalışmalarımız var. Bir grup arkadaşımız onlara müzeyi gezdirerek objeler karşısında bilgiler aktarır. Onların ruh dünyalarına uygun bir şekilde müzeyi anlatıyorlar."*; Bahar, *"Okul grupları geldiğinde rehber arkadaşlarımız var detaylı olarak bilgilendirme yapıyorlar o anlamda aktif bir eğitim var."*; Arzu, *"Gruplara kısa süreli rehberlik yapabiliyoruz aslında bu bizim görevimiz değil ama yapıyoruz."*; Merve, *"Kentimi seviyorum kentimi tanıyorum başlıklı proje grupları geliyor burada onlara rehberlik edip tanıtıyoruz."*; Şener de *"Müzemize gelen ziyaretçi bir kişi bile olsa, ona rehber veriliyor, müzemizin bölümleri tanıtılıp, anlatılıyor."* şeklindeki ifadelerle müze uzmaları sağladıkları rehberlik hizmetlerinden bahsetmişlerdir.

Bunlardan farklı olarak *arkeolojik kazı eğitimi* de verdiklerini ifade eden Arzu ise yaptıkları uygulamayı şu şekilde ifade etmiştir:

> *"9-10 yaş grubu yani 4. ve 5. sınıflarla bir uygulama gerçekleştirdik. Bu öğrencilere Soğanlı'ya gitmeden evvel okullarında bir eğitim verildi ve daha sonra uygulamalı olarak tüm gün boyunca gerçekleştirdik. Bu çalışma sadece müze müdürlüğümüzün gerçekleştirdiği bir çalışmaydı. Öğrencilerimizin ailelerinin de katıldığı uygulamalı eğitimde alan nasıl tespit edilir alanda tarihi eser nasıl çıkarılır ve bu çıkarılırken teknikleri olduğunu ve çıkan eserlerin restoratör tarafından nasıl korunduğunu bütün güne yayarak görmüş oldular.*

*Sonucunda sonraki haftalarda annesi babasıyla müzemize ziyarete gelen öğrenciler oldu burada çalışan memurların adını söyleyerek hem bizi ziyaret etmiş oldular hem de eserleri ziyaret ettiler."*

Yine Arzu lise öğrencilerine bir dönem boyunca seminer verdiklerinden de bahsetmiştir. Arzu'nun eğitimsel faaliyetlere yönelik bireysel çabalarının ardında uzun yıllar öğretmenlik yapmış olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Bulgulardan hereketle müzelerde eğitimsel faaliyetler olarak daha çok atölye çalışmaları, çeşitli etkinlikler, öğretmenlere ve öğrencilere yönelik projeler ve okul gruplarına veya diğer ziyaretçilere sağladıkları rehberlik hizmetleri geldiği söylenebilir.

**3.3.2. Müzelerin eğitimsel işlevine ilişkin bulgular**

"Müzelerin eğitimdeki rolüne ilişkin düşünceleriniz nelerdir?" sorusuna katılımcıların verdikleri yanıtlar doğrudan alıntılar ile yorumlanmıştır. Müze uzmanlarının müzelerin eğitimsel işlevine yönelik görüşleri incelendiğinde devlet, özel ve belediye müzelerinde görev yapan uzmanların görüşleri şu şekildedir: Özel bir müzede çalışan Fatma müzelerin eğitimsel işlevine ilişkin;

*"Müzeyi belli bir sınıfa oturtmayı çok doğru bulmuyorum. Belli kalıpların içerisinde olmamaya çalışıyorum. 4 yıldır müze eğitimcisiyim. 4 yıl boyunca yüzlerce farklı çalışma yaptım ve hala da devam ediyorum. Okul gruplarıyla çalıştığım zaman, öğretmenlerle işbirliği içerisindeyken ilk iş olarak onlara branşını sormam oluyor. Branşa göre konuyu kazanıma kadar daraltıyor ve öğretmenle istişare yaparak bölüm belirliyoruz. Bu bölümden sonra öğrencilerimize hangi etkinlikleri yapacağımızı gözden geçiriyoruz. Bir müzede her yaşa her konuya anlatılabilirsiniz. Anahtar olan şey çocuklara ulaşacak olan dili bilmektir. İstemekle her konu öğrenciye aktarılabilir. Müze olarak çok fazla obje çeşitliliğimiz var. Yaklaşık 10.000 objemiz var. Her objeden üçer çalışmayla 30 bine yakın çalışma yapılabilmektedir."* demiştir.

Belediye çatısı altında bir müzede çalışan Bahar ise *"Klasik müzecilik anlayışından çıkıp modern müzeciliğe geçmek gerektiğini düşünüyorum. Müzeler sadece eserlerin sergilendiği yerler olmaktan çıkıp çok daha manidar ve yaşayan müzecilik anlamında ilerlemeli. Aktif olarak insanlar müzeleri gezmeleri ve daha nasıl sürece dâhil edebiliriz diye uğraşıyoruz. Sıkıcılık yaratmadan nesilden nesile daha nasıl güzel aktarabiliriz bunun için uğraşıyoruz kısaca yaşayan müzeler olsun istiyoruz."* şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir. Bir diğer belediye müzesinde görev yapan Hasan Ali ise bu konuda *"Bu müze adına Samsun'da bir sempozyuma katıldık ve interaktif müzecilikte ödül aldık yani ödüllü bir müzedir burası. Artık ziyaretçiyi sıkmayan müzeler popüler durumda. Bu müzede küçük çocukların savaşa gidip geri dönmediğini öğrenirsiniz milli benliği, hangi silahları kullandığımızı, hangi top mermisini kullandığımızı, hangi kıyafeti giydiğimizi ve ekmeğinden tutun kuru üzümüne kadar o dönemi yansıtan her şeyi öğrenirsiniz. Haberleşme, basın, teknoloji aleti gibi diğer şeyleri de öğrenirsiniz. Eğitim tarihi kısmında da buradan kimler yetişmiş öğrenirsiniz."* biçiminde kendi çalıştığı müze üzerinden müzelerin eğitimsel işlevinin bilgi aktarmak olduğunu ifade etmiştir. Hasan Ali gibi müzelerin bilgi boyutu üzerinde açıklama yapan bir başka belediye müzesinde görev yapan Yetkin de *"Geçmişten geleceğe bağ kurup göremediklerini müzelerde görmüş oluyorlar. Kültür, giyim, folkloru, yiyeceği, geleneğe ait her şeyi burada görmüş oluyorlar."* demiştir.

Devlet müzesinde çalışan Melike konu hakkında *"Eğitimin belleği, müze kuruluşları içerisinde yer alır. Geçtiğimiz günlerde bakanlardan biri 'bir müze gördüm hayatım değişti' dedi. Ne kadar da doğru. Doğru anlatım her daim hayat değiştirir. Müzeler milletin bekası için de önemli kuruluşlardır."* demiştir. Bir diğer devlet müzesinde çalışan Ayşe ise *"Eğitim Türkiye'de geç başlamıştır. Müzeler kendi mahiyetlerine göre değişiklik göstermektedir. Burada tarih eğitimi üzerinde durulmuştur. Müze sadece eğitim alanı değil ayrıca vakit geçirilecek yer haline getirmelidir. Burası uygulamalı olarak ders anlatımı verilen bir kurum haline gelmiştir. Örneğin Lozan Antlaşması uygulamalı olarak anlatılmaktadır. İmkân yetersizliğinden ders işleme ortamımız çok fazla yok. Yine de bu durum için el verildiğince giderilmeye çalışılmaktadır. Okullarda edinilen teorik bilgi, müzelerde; görerek ve dokunarak daha kalıcı hale geliyor."* şeklinde görüşlerini ifade etmiştir. Buna göre tüm katılımcılar müzelerin eğitimsel anlamda önemli bir işleve sahip olduğunu düşündükleri ifade edilebilir.

**3.3.3. Müzelerin eğitimsel anlamda değişimine ilişkin bulgular**

Müzelerde son yıllarda eğitimsel anlamda yaşanan değişime yönelik müze uzmanlarının tutumlarına ilişkin bulgular Tablo 8'de belirtilmiştir.

**Tablo 8. Müzelerde eğitimsel anlamda yaşanan değişime yönelik temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|
| Müzelerde Değişim (N:2) | Olumlu | 11 | Müzeler artık rahatlıkla bilimsel çalışmaların yapıldığı kurum haline geldi. Dışarıya açılarak kendilerini kanıtlayabilme durumuna gelmişlerdir. Tarih sadece rafta değil, halkın içine girerek yaşamla bütünleşmiş durumdadır. |
| | Olumsuz | 1 | İyiye gidiş var ama dünya standartlarına baktığımız zaman oldukça gerideyiz. Müzelerde eğitimci yok, olanaklar anlamında da sıkıntılar var. |

Müze uzmanlarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulardan bir diğeri ise katılımcıların tamamının müzelerin eğitimsel anlamda özellikle son yıllarda önemli bir gelişme gösterdiğini düşündükleridir. Bu konuda Melike, *"Müzeler artık rahatlıkla bilimsel çalışmaların yapıldığı kurum haline geldi. Dışarıya açılarak kendilerini kanıtlayabilme durumuna gelmişlerdir. Tarih sadece rafta değil, halkın içine girerek yaşamla bütünleşmiş durumdadır. Bu bakımdan bakıldığında müzeler de kabuklarını yırttılar. Müzeler gezilmeye başlandıkça insan ufkunun geliştiğini de görüyoruz. Böylelikle 'her şey geçmişten geldi' sunumunun iyi hale getirilmesi lazımdır."* demiştir. Gamze ise müze eğitimiyle yeni ilgilenmeye başladığını belirterek *"Ben arkeoloğum. Müze eğitimini de 5 aydır yapıyorum. Daha önceki eğitim gözlemlerimle şunu diyebilirim ki, şimdiki eğitim arasında dağlar kadar fark var. Elimize kâğıtlar verilir ve müze içerisine salınırdık, anlamaya çalışırdık. Tabi ki de bunun bazı faydaları vardır. Müzeyi kedisi keşfediyor ama yine bazı kısımlarının eksik kaldığını düşünüyorum. Sıkıcı olabiliyor, Müze büyükse kaybolabilme durumları da var. Şimdi daha çok interaktif, çocuklarının yaş gruplarına inip anlatımlar yapıldığı için daha farklı olduğunu düşünüyorum."* şeklinde müzelerin eğitimsel anlamda değişimini ifade etmiştir. Bahar ise müzelerdeki değişimin teknoloji ile paralellik gösterdiğini *"Aslında dijital uygulamalarla çok daha ileriye taşındığını düşünüyorum. Bir su müzesi yapmışlar mesela çok farlı üç boyutlu çalışmalar var. Bilgilendirme panoları dışında artık gittiğiniz müzelerde bilgilendirme kioskları var ya da üç boyutlu gözlüklerle girip gezdiğiniz interaktif olarak hazırlanan müzeler var o yüzden artık bir şeyi anlatırken hikâyeleştirerek daha kalıcı olabilen bakış açılarıyla yapılan müzelerden taraftarım."* şeklinde açıklamıştır. Hasan Ali ise *"Artık her şey interaktif. Öğrencileri getirip kazı çalışmaları yaptırıyorlar."* diyerek müzelerin yaparak ve yaşayarak öğrenme ortamları haline geldiğini ifade etmiştir. Ayşe ise müzelerin çeşitli yönlerden değişim gösterdiğini şu cümlelerle açıklamıştır:

> *"Müzeler gelişim içindedir. PTT müzesi gibi. Anadolu Medeniyetleri Müzesi çocuklara sikkeler yaptırıp dönemi anlatıyor, kıyafetler giydirilerek dönemler anlatılıyor. Erimtan Müzesi yoga yaptırarak çocuklara eğitim sağlamış. 'Eğitim sadece tarih değil hayattır' anlayışı gösterilmeye çalışılmıştır. Drama çalışmaları, mektup, dilekçe yazma ve postalama etkinlikleri, tabletlere yazılar yazma uygulamaları, gölge oyunlarıyla kültür aktarımı çalışmaları, konserler gibi uygulamalar müzelerde yer almaya başlamıştır. Her müze kendi konseptine uygun olmalı. Uygulanması eğitimle verilmeye başlanmıştır. Sadece müzeler değil galeriler de eğitim vermeye başlamıştır. Koruyan, sergileyen, anlatan, etkinlik düzenleyen, ayrıca okul, eğitim görevi ile birlikte kafeterya, hediyelik eşyalar, doğum günü kutlamaları gibi eğlenceli vakit sürecinden geçen müze ortamı oluşturulmaya başlandı. Ayrıca engelli vatandaşlar da düşünülerek müze binaları onlara uygun, giriş ve çıkışlarını kolay sağlayabilecek şekilde dizayn edilmeye başlandı. Farkında olmadan öğrenme burada mevcut olmalıdır böylelikle."*

Fatma ise müzelerin eğitimsel anlamda ilerlemesinin daha çok özel müzelerde meydana geldiğini ve yurtdışında yer alan müzelere göre geri planda kalındığını *"Eğitim anlamında müzelerde hızlı bir ilerleme var. Samimi olmak gerekirse bu ilerlemeyi özel müzelerde görüyorum. Onların da sebebi galiba özel müze olduğu için gelir artırmak, popilasyonu, popülerliği, artırmak için kullanılan bir durum söz konusu. İyiye gidiş var ama dünya standartlarına baktığımız zaman oldukça gerideyiz."* biçiminde ifade etmiştir. Bulgular neticesinde katılımcılar eğitimsel anlamda müzelerin son yıllarda önemli bir ilerleme kaydettiklerini düşünmektedirler.

### 3.3.4. Müzelere yapılan okul ziyaretlerine ilişkin bulgular

Müzelere yapılan okul ziyaretlerinin nasıl gerçekleştirildiği müzelerde yapılan eğitimi anlamak için önemli bilgiler verebilir. Buna ilişkin bulgular Tablo 9'da verilmiştir.

**Tablo 9. Müzelerde gerçekleşen okul ziyaretlerine ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|---|
| *Müzede Eğitim* ve Öneriler (N:12) | Okul Ziyareti | Okul ziyareti süreci | 11 | Genellikle randevu sistemi olarak çalışıyoruz müzemiz küçük olduğundan kalabalık olmasın diye küçük gruplar halinde tek tek odalar gezdiriliyor. Ortalama olarak 30dk gibi bir süreçte tamamlanmış oluyor. |
| | | Ziyaret sürecinde öğretmen | 9 | Okul ziyaretleri aslında çok iyi sonuç vermiyor. Öğretmenler müzeyi tanımadan eserleri bilmeden geliyorlar onlar için sıkıcı bir süreç oluyor o zaman. Sanki öğrencileri alıp bir koridoru gezdirip çıkarmış gibi oluyorlar ve hiçbir eser çocuğun anlayacağı seviyede anlatılmıyor. |
| | | Ziyaret sürecinde öğrenci | 5 | Buraya gelen öğrenciler aslında çok da bilinçli gezmiyorlar müzeyi. Öğretmenlerimiz önceden gelip burada gerekli ön hazırlığı yaptıktan ve öğrencilerini bilgilendirdikten sonra geziyi yapmalıdırlar. Çünkü öğrenciler müzelere sanki bir boş dersmiş gibi gelip geziyorlar. Dinlemiyorlar dağılıyorlar hemen ya da tablet ve fotoğraf makineleriyle çekmeye başlıyorlar bu yüzden öğrenemeden çıkıp gidiyorlar. |

Müze uzmanlarının müzelerine gerçekleştirilen okul ziyaretlerine ilişkin düşünceleri incelendiğinde okul ziyaretlerinin çoğunlukla sıradan bir gezi ötesine geçmediği, öğretmenlerin öğrencilere bir takım rehberlik faaliyetleri dışında diğer faaliyetlerde yetersiz kaldıklarını göstermektedir. Böyle bir durumun oluşmasında ise temel etkenin öğretmenlerden kaynaklandığı ifade etmişlerdir. Ayrıca müze uzmanları öğretmenlerin müzelerde öğrencileri etkin kılacak herhangi bir faaliyet içerisine girmedikleri, gerçekleştirilecek ziyaret öncesinde müze ve eserleri hakkında yeterli bir bilgiye sahip

olmadıkları ve öğrencileri müze ziyareti öncesinde ve esnasında yeterince etkin yönlendiremediklerini ifade etmişlerdir.

Bu konuda Arzu, *"Okul ziyaretleri aslında çok iyi sonuç vermiyor öğretmenler müzeyi tanımadan eserleri bilmeden geliyorlar onlar için sıkıcı bir süreç oluyor o zaman ve sanki öğrencileri alıp bir koridoru gezdirip çıkarmış gibi oluyorlar ve hiçbir eser çocuğun anlayacağı seviyede anlatılmıyor."* demiştir. Fatma ise "*Öğretmenin ön hazırlığı genelde sakın hiçbir yere dokunmayın şeklinde gerçekleşiyor. Ama istenen bu değil. Müzeyle ilgili bir video gösterin, bir objeyi gösterin, tarihçesinden bahsedin, kim kurmuş ondan bahsedin, konuşma yapacağımızı söyleyin ve çocuk bilişsel olarak hazırlıklı gelsin. Müze eğitimi üç aşamadan oluşmaktadır. Müze öncesi, müzede ve müze sonrası. Ama çoğu okulumuz, sadece müzede kısmı gerçekleştiriliyor. Müze sonrası da olmuyor"* şeklinde müze eğitimi süreci üzerinden deneyimlerini paylaşmıştır. Merve ise konu hakkında deneyimlerini ve önerilerini *"Buraya gelen öğrenciler aslında çok da bilinçli gezmiyorlar müzeyi. Öğretmenlerimiz önceden gelip burada gerekli ön hazırlığı yaptıktan ve öğrencilerini bilgilendirdikten sonra geziyi yapmalıdırlar. Çünkü öğrenciler müzelere sanki bir boş dersmiş gibi gelip geziyorlar. Dinlemiyorlar dağılıyorlar hemen ya da tablet ve fotoğraf makineleriyle çekmeye başlıyorlar bu yüzden öğrenemeden çıkıp gidiyorlar."* şeklinde ifade etmiştir. Mehmet de okul ziyaretlerinin verimli şekilde gerçekleşmemesinde öğretmenlerin etkisinin olduğunu *"Öğretmenler yol göstermemektedir. Öğretmenler bilinçli bir şekilde müzemize gelmiyor. Öğrencinin ne öğreneceği hakkında açıklamalarda bulunmuyor."* diyerek açıklamıştır. Dolayısıyla katılımcılar okulların müzelere gerçekleştirdikleri ziyaretlerin etkili bir şekilde yapılabilmesi için öğretmenlere önemli görev ve sorumlulukları düştüğünü ifade etmektedirler.

### 3.4. Müzelere İlişkin Öneriler

**Tablo 10. Müzelere yönelik önerilere ilişkin temalar, kodlar ve katılımcı görüşleri**

| Temalar | Kodlar | | N | Örnek Uzman Görüşleri |
|---|---|---|---|---|
| Müzede Eğitim ve *Öneriler* (N:12) | Öneriler | Eğitime Yönelik | 9 | Öğretmen müze eğitimi gideceği müze hakkında bilgilenmeli. Bu bilgiyi öğrencilere en kazançlı şekilde aktarmayı da öğrenmelidir. Kendi zevkine göre müzeyi gezen öğretmenler de var. Oysaki kendi grubuna odağını, dikkatini vermeli öğrencilere rehberlik etmelidir. |
| | | İşbirliğine Yönelik | 3 | Kurumların çok sıkı işbirliği içinde olmalıdır. Sanat tarihi bölümü hocalarımız müzelere belirli bir zaman ayırmalı. Milli Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimler hepsi bir çalışılmalıdır. |
| | | Personele Yönelik | 4 | Modern eğitim ortamının olması için eğitimli personeller şarttır. Çocuk psikolojisinden anlayanlar olmalı. Proje geliştirme konseptine sahip personel olmalı. Drama eğitimi, dilde objektif nitelikli personel olmalıdır. Her hafta ayrı etkinlik düzenlenmeli, üretici personeler yetiştirilmelidir. |
| | | Müzelere Yönelik | 8 | Müzeler sadece eserlerin sergilendiği yerler olmaktan çıkıp çok daha yaşayan müzeler haline gelmeli. |

#### 3.4.1. Müze eğitimine ilişkin öneriler

Çalışma grubunda yer alan müze uzmanları müzelerin eğitimde daha etkin kullanılmasına ilişkin birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Buna göre müze uzmanları öğretmenlerden özellikle öğrencilere müze bilincini kazandırmalarını ve öğrencilerle gerçekleştirdikleri müze ziyaretleri öncesinde bir ön hazırlık ve plan yaparak ziyareti en etkili şekilde gerçekleştirmelerini istemektedirler. Mehmet bu konuda *"Öğretmen müze eğitimi için gideceği müze hakkında bilgi sahibi olmalı. Bu bilgiyi öğrencilere en kazançlı şekilde aktarmayı da öğrenmelidir. Kendi zevkine göre müzeyi gezen öğretmenler de var. Oysaki kendi grubuna odağını, dikkatini vermeli öğrencilere rehberlik etmelidir."* demiştir. Gamze ise *"Öğretmenlerin süreçte daha çok rol alması gerekiyor. Hem müzelerden bahsetmek hem de müzeye gitmenin neden önemli olduğunu anlatmak onlara düşüyor."* demiştir. Benzer şekilde Bahar da *"Eğitim okulda başlıyor o yüzden öncelikle öğretmenlerimiz teşvik edici olmalıdır bu sayede öğrenciler kendilerini geliştiriyor. Yani zorlayıcı bir eğitimden ziyade buraya müzeye geldiğinde önemini kavrayarak gelmeli öğrenci. Düz anlatım ezberci anlatımdan ziyade öğrencilerin ne istediğine önem verilmeli."* biçiminde önerilerini ifade etmiştir. Hasan Ali ise *"Öncelikle bizimle iletişime geçmeleri gerekir gelmeden önce. Plansız ve programsız şekilde etkin olmaz yüzden işbirliği içinde olmak çok önemli."* diyerek etkili bir işbirliğinin gerekliliği ifade etmiştir. Merve de benzer şekilde *"Öğretmenlerimiz önceden gelip burada gerekli ön hazırlığı yaptıktan ve öğrencilerini bilgilendirdikten sonra geziyi yapmalıdırlar. Okullarda müzeler dersle daha fazla ilişkilendirilmeli ve önemi yaparak yaşayarak öğretilmelidir."* şeklinde önerilerini belirtmiştir.

Araştırmaya katılan müze uzmanları müzelerin eğitimde etkin kullanımına yönelik öğretmenlere yönelik öneriler dışında da birtakım öneriler getirmişlerdir. Buna göre müze uzmanları okullarda müze ile ilgili dersler ile kulüplerin yer almasını ve öğretmenlerin müze algısını değiştirmek için hizmet içi eğitimler almalarını istemektedirler. Bunun dışında Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın işbirliğiyle okul-müze işbirliğine yönelik projelerin hazırlanmasını, Üniversiteler ile de işbirliği gerçekleştirilmesini istemektedirler. Bunlara ek olarak müzelerdeki uzmanların müze eğitimi konusunda çeşitli eğitimlere katılarak kendilerini geliştirmelerini bunun için de Kültür ve Turizm Bakanlığı veya diğer kurum ve kuruluşlar bünyesinde eğitimlerin açılmasını istemektedirler.

### 3.4.2. Müzelere ilişkin öneriler

Müze uzmanlarının müzelere yönelik önerileri ise müzelerin yalnızca eski eserlerin sergilendiği yerler olmaktan çıkarak, teknolojiyi aktif kullanan, farklı atölye çalışmaları ve etkinlikler gerçekleştiren, ziyaretçilerin keyif alacağı birer yaşam alanlarına dönüştürülmeleridir. Bu konuda Bahar, *"Müzeler sadece eserlerin sergilendiği yerler olmaktan çıkıp çok daha manidar ve yaşayan müzecilik anlamında ilerlemeli. Müzeleri biraz daha insanların gezebileceği hale getirmek için teşvik yapılabilir. Örneğin cam müzesindeki gibi workshop çalışmaları ve takım çalışmaları yapılabilir. Tüm gelişmelere açık olmak gerekir daha çok yaşayan müzeler olmalıdır. Görerek dinleyerek sunumlar yapılıyor bunlara daha teşvik edebiliriz."* demiştir. Erkan ise *"En başta ziyaretçinin memnun olması gerekir cebinde bir bedel ödeyip gelip geziyorsa memnun ayrılması en önemli. Gezdiği alana bir faydası olması adına bir çalışma olması gerekir örneğin Aydın'da bir kafeterya ve hediyelik eşya mağazası vardı. Bunlar müzeyi birer yaşam alanı haline getiriyor hem hoşça vakit geçiriyor ziyaretçiler hem de turizme katkı sağlamış oluyorlar.";* Arzu ise *"Kısaca müzeler yaşayan müzeler olmalıdır zaman zaman halk eğitimden öğretmenler geliyor eski dikiş nakışları görmek istiyorlar bunların her alanda olmasını istiyorum örneğin bir duvarcı ustası o zaman ki çalışmayla şimdikini karşılaştırsın ve nesilden nesle aktarılmalı ve müzeler yaşam alanı olmalıdır."*; benzer şekilde Ayşe *de "Müze sadece eğitim alanı değil ayrıca vakit geçirilecek yer haline getirmelidir. Gelen ziyaretçiler soru sormadan gezebilmeli. Simülasyonları olmalı, kafeteryası olmalı, hediyelik eşyaların yer aldığı bölüm olmalı ve güvenlik açısından uygun ortamda olmalı. Bu şekilde iyi bir ziyaret gerçekleşir."* diyerek müzelerin birer yaşam merkezi haline dönüşmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Fatma ise müzelerin nasıl bir görünüme sahip olması gereltiğini şöyle açıklamıştır:

> *"Bence müzeler eğitim kurumları arasına alınmalıdır. Yapılan bilimsel araştırmalar ve çalışmalarda şunu görüyoruz; dört duvar aslında da çok şey öğretmiyor. Müzeler için duvarsız sınıflar diyebiliriz, yaparak yaşayarak öğrenilen sınıflardır. Müzeler bu bakımdan görsel olarak, ses ve yazı olarak destekli olmalıdır. Aralıklarla etkinlikler yapılmalıdır. Belgesel gösterimleri olmalı, haftalık programlar olmalı, belli objenin hikâyesi anlatılabilir, ziyaretçiyi bilgilendirecek aktiviteler olmalı. Ziyaretçiye yazılı, basılı kaynaklar sunmalıdır, sosyal medya üzerinden desteklenmelidir, bir gün bir objesiyle ilgili görsel atıp, bunun bilgisini vermeli, merak uyandırılmalıdır. Sanal müze ortamı kurulmalıdır. Müzelere düşen görev bu."*

Müze uzmanlarının görüşlerinden hareketle müzeler yalnızca eserlerin sergilendiği yerlerden çıkarak birer yaşam merkezi haline dönüşmeleri gerektiği ifade edilebilir.

## 4. Sonuç ve Tartışma ve Öneriler

Müze uzmanlarının müzelerin eğitimsel işlevine, kullanımına ve müzelere ilişkin düşüncelerini anlamayı ve anlamlandırmayı amaçlayan bu çalışmada Ankara, Kayseri ve Eskişehir'de bulunan 11 farklı müzede görev yapan 12 müze uzmanıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulardan hareketle aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Müzelere gelen ziyaretçi profilinin daha çok sınıf ve okul gruplarıyla gelen öğrencilerden oluştuğu, bunun yanı sıra yerli turistlerin de genel ziyaretçi sayısı içerisinde önemli bir paya sahip olduğu ancak yabancı turist oranının ise oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Özmen'e (2018) göre müze eğitiminde temelde iki hedef kitle bulunmaktadır. Bunlar genel ziyaretçiler ve öğrenci gruplarıdır. Yine Özmen'e göre genel ziyaretçilere yönelik eğitim hizmetlerinin çoğunlukla dolaylı olduğunu, doğrudan eğitim hizmetlerinin ise daha çok öğrenci gruplarına yoğunlaştığını ifade etmiştir. Bu açıdan genel ziyaretçilere daha çok broşür, katalog ve rehberlik faaliyetleri sunulurken öğrenci gruplarına ise çeşitli etkinlikler ve atölye çalışmaları sunulabilmektedir.

Müzeler ile işbirliği içerisinde olan kurumların başında belediyeler gelmektedir. Belediyeler, yeni müzelerin kurulmasında ve faaliyetini sürdürmesinde maddi ve manevi olarak önemli bir destekçi oldukları belirlenmiştir. Ayrıca üniversiteler ile müzelerin yeterince işbirliği içinde olmadıkları belirlenmiştir. Karadeniz, Okvuran, Artar ve İlhan (2015) da çalışmasında üniversiteler ile müze işbirliğinin istenen düzeye ulaşmadığını ifade etmiştir.

Çalışma grubunda yer alan müze uzmanlarının görev yaptıkları müzelerde eğitimsel faaliyetler kapsamında atölye çalışmaları başta olmak üzere çeşitli etkinlikler ve projelerin gerçekleştiği ve yaygın olarak rehberlik hizmeti sağlandığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Türkmen, Zengin ve Kahraman (2018) da çalışmalarında müzelerin büyük bir kısmında rehberle düz anlatım yapılarak bilgi aktarıldığı, bunun yanında ele alınan müzelerin yarısına yakınında atölye çalışmaları gibi uygulamalı etkinliklerin yürütüldüğü sonucuna ulaşmışlardır.Ayrıca tüm katılımcıların müzelerin eğitimsel anlamda önemli bir işleve sahip olduğunu ve eğitimsel alanda müzelerin son yıllarda önemli bir ilerleme gösterdiklerini ve müzelerin eğitimde daha etkin kullanılması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Aktekin (2008) de yapmış olduğu çalışmada müze uzmanlarının müzelerin eğitimsel anlamda önemli görevleri olduğunu düşündüklerini tespit etmiştir. Gürel (2013) müze ziyaretçileriyle gerçekleştirdiği çalışmada ziyaretçilerin büyük bir kısmının müzelere öğrenmek amacıyla gittiğini tespit etmesi, müzelerin eğitimsel işlevinin her kesimden kabul gördüğünü ortaya koymaktadır. Müzelerin son yıllarda gelişme göstermesine ilişkin Karadeniz (2014) de müze uzmanlarıyla gerçekleştirdiği çalışmasında müze

uzmanlarının müzelerde yaşanan değişimin farkında olduklarını ortaya koymuştur.

Ayrıca katılımcılar müzelerin eğitimde daha etkin kullanımına ilişkin öğretmenlerin, öğrencilere müze bilincini kazandırmalarını, öğrencilerle gerçekleştirdikleri müze ziyaretleri öncesinde bir ön hazırlık ve plan yaparak ziyareti en etkili şekilde gerçekleştirmeleri gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir. Bunun dışında okullarda müze ile ilgili dersler ve kulüplerin yer almasını, öğretmenlerin müze algılarının değiştirilmesi için hizmet içi eğitimler almasını ve Milli Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın okul-müze işbirliğini artıran proje ve protokoller gerçekleştirmelerini istemektedirler. Aktekin (2008) de yapmış olduğu çalışmada müze uzmanlarının öğretmenlerin daha etkili bir müze ziyareti için bilgilendirilmesi gerektiğini düşündükleri ve okul ziyaretleri öncesinde öğretmenlerin hazırlıklı ve planlı olarak gelmeleri gerektiği gibi araştırmamız ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Türkmen, Zengin ve Kahraman (2018) da çalışmalarında müze uzmanlarının öğretmenlerin müzelere gezi plânlarken bunu bir amaç doğrultusunda yapmalarını ve gezi esnasında disiplini sağlamayabilmeleri gerektiğini söylediklerini belirtmiştir.

Bulgulardan hareketle müzelere yapılan okul ziyaretlerinin sıradan bir gezi ötesine çoğunlukla geçemediği, bu durumun oluşmasında ise müze uzmanları öğretmenlerin müzede gerçekleştirilebilecek etkinlikler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıklarını düşündükleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde Aktekin (2008) de çalışmasında müze uzmanlarının gerçekleşen okul ziyaretlerinin verimli olmadığına inandıklarını ve öğrencilerin bu ziyaretlerden kalıcı öğrenmeler sağlamadığını düşündüklerini tespit etmiştir. Ancak Kısa'nın (2012) öğretmenlerle yaptığı araştırmada ise katılımcıların yarıya yakınının müze gezisi esnasında öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artırmak için çeşitli etkinlikler düzenledikleri sonucuna ulaşmıştır. Mercin (2006) de çalışmasında bireyi ve buna bağlı olarak toplumu ilgilendiren her alanda, sadece okula bağlı kalmadan müzelerden de destek alınarak gerçekleştirilen öğrenmenin, genel eğitim bütünlüğü içerisinde etkili öğrenmeyi sağladığını ifade etmiştir. Ayrıca alanyazın incelendiğinde de onlarca çalışmanın (Boland ve Metcalf 1993, Hooper-Greenhill 1999, Ata 2002, Nuzzacı 2006, Yeşilbursa 2008, Akkuş ve Meydan 2013, Karadeniz ve Okvuran 2014, Wylder, Lerner ve Ford, 2014, Seligmann, 2014, Avcı ve Öner 2015, Clark, Ensminger, Incandela ve Moisan 2016) müzelerde gerçekleştirilecek etkili bir çalışmayla öğrencilere birçok kazanım sağlayacağını ifade ettikleri bilinmektedir.

Müze ziyaretleri süresince karşılaşılan problemlerinin başında ısrarcı ve asabi ziyaretçilerin geldiği, bu konuda müze uzmanlarının karşılaştıkları en yaygın durumların ise müze ücretlerine karşı verilen tepkiler, müzelerin açılış ve kapanış saatlerine yönelik verilen tepkiler ve rehberlik hizmetine yönelik tepkilerin olduğu belirlenmiştir.

Katılımcıların müzelerin eğitimde etkin kullanımına yönelik müzelere ilişkin önerilerinin ise müzelerin yalnızca eski eserlerin sergilendiği yerler olmaktan çıkarak, teknolojiyi aktif kullanan, farklı atölye çalışmaları ve etkinlikler gerçekleştiren, ziyaretçilerin keyif alacağı birer yaşam merkezlerine dönüşmeleri gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir. Aktekin (2008) de çalışmasında müzelerin insanların ilgisini çekecek faaliyetlerde bulunmaları gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Karadeniz (2014) ise müze uzmanlarının müzede çeşitliliği artırmak için müzelerin sergileme şekillerinin ve eserlere ilişkin sunumların yenilenmesini, farklı eğitim etkinlikleriyle çeşitlilik konusunun ele alınması gerektiğini düşündüklerini tespit etmiştir. Karadeniz, Okvuran, Artar ve İlhan'ın (2015) gerçekleştirdikleri çalışmada günümüzde müze koleksiyonlarının bir amaç olmaktan çıkarak ziyaretçi merkezli bir müzecilik yaklaşımının sergilendiğini ve daha çok ziyaretçiye ulaşmak için stratejilerini çeşitlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Gürel (2013) çalışmasında müze ziyaretçilerinin iki gruba ayrıldığını bunlardan ilkinin müzeleri sıklıkla ziyaret eden, diğer sanatsal ve kültürel aktivitelere de sık sık katılan, müzelere öncelikle öğrenmek amacıyla gelen grup, diğerinin ise, ilk gruba göre, müzelere daha az giden, diğer sanatsal ve kültürel aktivitelere daha az katılan ve müzelere yapılan ziyaretleri artırma konusunda, içsel yerine daha çok dışsal motiflerle güdülenileceğine inanan grup olduğunu ifade etmiştir. Gürel, buna göre müzelerin bu gruplara hitap ederken, her iki grubun da ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak, farklı stratejiler geliştirmesi ve kullanmasının faydalı olacağını ifade etmiştir. Karadeniz (2017) de çalışmasında müzelerin benzer kitlelere hitap etmesi yerine toplumun çeşitliliğini yansıtması gerektiğini ifade etmiştir.

Son olarak uzmanlara göre en iyi ziyaretçi modelinin ziyaret öncesi müze hakkında araştırma yapan, ön hazırlıklı gelen ve müze bilincine sahip ziyaretçilerin olduğu belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak şu önerilerde bulunulabilir:

- Müzelerin eğitimde aktif kullanımına yönelik öğretmenlere ve mevcut müze uzmanlarına seminer ve kurslar düzenlenebilir.

- Müzelerin eğitimsel faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri için Kültür ve Turizm Bakanlığı başta olmak üzere yerel yönetimler, kurum ve kuruluşlar müzelere yönelik desteklerini artırabilir.

- Müzelerin eğitimde sık ve etkin kullanımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Üniversitelerin birbirleriyle işbirliği gerçekleştirerek müzelerden etkin yararlanmalar sağlanabilir.

- Müzelerin eğitimsel işlevini daha aktif yerine getirebilmesi için müzelerin müze eğitimi alanında uzman personel-

leri istihdam etmeleri sağlanabilir.

## 5. Teşekkür

Görüşleriyle bu çalışmaya verdikleri katkılardan dolayı Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Ankara), Cumhuriyet Müzesi (Ankara), Eğitimci Nuray Yeşil Müzesi (Ankara), Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi (Ankara), Eskişehir Kurtuluş Müzesi, Kayseri Arkeoloji Müzesi, Kayseri Lisesi Milli Mücadele Müzesi, Kurtuluş Savaşı Müzesi (Ankara), Ankara Rahmi M. Koç Müzesi, Selçuklu Uygarlığı Müzesi (Kayseri) ve Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi (Ankara) müze uzmanlarına teşekkür ederim.

## 6. Kaynakça

Akkuş, A. ve Meydan, A. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi ve coğrafi mekân uygulamalarının değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, *4*(13), 14-30.

Aktekin, S. (2008). Müze uzmanlarının okulların eğitim amaçlı müze ziyaretlerine ilişkin görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, *9*(2), 103-111.

Ata, B. (2002). *Müzelerle ve tarihî mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimine" ilişkin görüşleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Avcı, C. ve Öner, G. (2015). Tarihi mekânlar ile sosyal bilgiler öğretimi: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *15*(USBES Özel Sayısı), 108-133.

Boland, B. M. and Metcalf, F. (1993). Teaching with historic places. *OAH Magazine of History*, *7*(3), 62-68.

Clark, M., Ensminger, D., Incandela, C. and Moisan H. (2016). Reflections on museums as effective field sites for teacher candidates. *Journal of Museum Education*, *41*(4), 329-340, DOI: 10.1080/10598650.2016.1219127

Creswell, J. W. (2015). Nitel araştırma yöntemleri, (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev. Ed.), Ankara: Siyasal Kitabevi

Çalışkan, H. ve Çerkez, S. (2012). Sosyal bilgiler derslerindeki müzeyle eğitim uygulamalarının öğrenci görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *International Online Journal of Educational Sciences*, *4*(1), 162-173.

DÖSİM. (2017). *Kültür ve Turizm Bakanlığı müze ve örenyerleri 2017 yılı ziyaretçi istatistikleri*. Erişim tarihi: 19.02.2018 http://www.dosim.gov.tr/muze-istatistikleri

Egüz, Ş. ve Kesten, A. (2012). Sosyal bilgiler dersinde müze ile eğitimin öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi: Samsun ili örneği. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *13*(1), 81-103.

Filiz, N. (2010). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımı* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(2), 483-506.

Günel, E. (2016). Türkiye'de Küresel Bakış Açısının Sosyal Bilgiler Eğitimine Kaynaştırılması: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adayları. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7*(4), 440-461

Gürel, E. (2013). Ankara'daki müzelerde ziyaretçi profillerinin ve motivasyonlarının değerlendirilmesi. *Ankara Araştırmaları Dergisi, 1*(2), 1-9.

Hooper-Greenhill, E. (1999). Müze ve galeri eğitimi. (Meltem Örge Evren, Emine Gül Kapçı, Çev.), Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Arastırma ve Uygulama Merkezi Yayınları

ICOM. (2018*). İcom tüzüğü.* Erişim tarihi: 09.02.2018, http://icomturkey.org/tr/icom-tüzüğü

Karadeniz, C. (2014). Müzenin toplumsal işlevleri bağlamında Türkiye'deki devlet müzeleri ile özel müzelerde çalışan uzmanların kültürel çeşitlilik ve müzenin ulaşılabilirliğine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *7*(35), 405-422.

Karadeniz, C. ve Okvuran, A. (2014). Müzede bir gece: Ankara Üniversitesi öğrencileri ile Çorum Arkeoloji Müzesi'nde müze eğitimi. *İlköğretim Online*, *13*(3), 865-879,

Karadeniz, C., Okvuran, A., Artar, M. ve Çakır-İlhan, A. (2015). Yeni müzebilim bağlamında müze eğitimine çağdaş yaklaşımlar ve müze eğitimcisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *48*(2), 203-226.

Karadeniz, C. (2017). Müze ve toplum: Müzeyle topluma ulaşmak. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *6*(8), 19-37.

Kısa, Y. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi (Afyonkarahisar müzeleri)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü. (2018). *Türkiye'de müzecilik.* Erişim tarihi: 09.02.2018, *http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,69904/turkiyede-muzecilik.html*

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). *2016 yılı müze istatistikleri.* Erişim tarihi: 09.02.2018 http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,180800/2016-yili-muze-istatistikleri.html

Lichtman, M. (2013). Qualitative research in education: A user's guide. USA: Sage Publications.

Marcus, A. S. and Levine, T. H. (2011). Knight at the museum: Learning history with museums. *The Social Studies*, *102*(3), 104-109,

DOI: 10.1080/00377996.2010.509374

Mercin, L. (2006). Müzeler ve toplum. Erişim tarihi: 18.08.2018 http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Yrd.-Do%-C3%A7.-Dr.-Levent-MERC%C4%B0N-M%C3%9CZELER-VE-TOPLUM.pdf

Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422, DOI: 10.14781/MCD.2014298137

Müzeler İç Hizmetler Yönetmeliği. (1990). Müzeler iç hizmetler yönetmeliği. Erişim Tarihi: 14.01.2019 http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR-14442/muzeler-ic-hizmetler-yonetmeligi.html

Öner, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin okul dışı tarih öğretimine ilişkin görüşlerinin incelenmesi*. Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, *4*(1), 89-121.

Öner, G. ve Çengelci Köse, T. (2017). Müze ve tarihi mekânlar ile değerler öğretimi: Kayseri Lisesi Millî Mücadele Müzesi örneği, VI. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu, 04-06 Mayıs 2017, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Özkasım, H. ve Ögel, S. (2005). Türkiye'de müzeciliğin gelişimi. *İTÜDERGİSİ/b*, *2*(1), 96-102.

Özmen, S. S. (2018). Müze eğitimin gelişimi. *Humanitas*, *6*(11), 301-324.

Seligmann, T. (2014). Learning museum: A meeting place for pre-service teachers and museums. Journal of Museum Education, *39*(1), 42-53.

TÜİK. (2018). *Kültür istatistikleri* (*Müze, eser ve müze ve ören yeri ziyaretçi sayısı)*. Erişim tarihi 07.02.2018, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1086

Türkmen, H., Zengin, M. ve Kahraman, Z. (2018). Müze uzmanlarının müzelerin eğitimdeki rolü hakkındaki görüşlerinin incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Eğitim Dergisi* (*ESTÜDAM Eğitim Dergisi)*, *3*(2), 30-44.

Wylder, V. D. T., Lerner, E. B. and Ford, A. S. (2014). Elementary reflections: Case study of a collaborative museum/school curatorial project. *Journal of Museum Education*, *39*(1), 83-95.

Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, *23*, 209-222.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık

Yılmaz, K. ve Şeker, M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzeleri sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşlerin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, *3*(9), 21-39.

Yüksel, P. ve Yıldırım, S. (2015). Eğitim ortamlarında fenomenal çalışmaları yürütmek için teorik çerçeveler, yöntemler ve prosedürler. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, *6*(1), 1-20.